

Mellanbanksavgifter i betalsystem

Bra eller dåligt för konsumenterna?

En rapport skriven av
Karl Lundvall och Niklas Strand
på uppdrag av Konkurrensverket

Uppdragsforskningsrapport: 2009:11
Karl Lundvall och Niklas Strand
ISSN-nr 1652-8069
Konkurrensverket, Stockholm 2009

Förord

I Konkurrensverkets uppdrag ligger bland annat att främja forskning på konkurrens- och upphandlingsområdet.

Konkurrensverket har gett fil dr Karl Lundvall och fil dr Niklas Strand vid Copenhagen Economics i uppdrag att belysa konkurrens effekter av mellanbanksavgifter.

Till projektet har knutits en referensgrupp. Den har bestått av avdelningschef Gunnel Schön, föredragande Katarina Magnusson, konkurrens sakkunnig Mårten Törnqvist och ekonom Pia Bergdahl, samtliga vid Konkurrensverket.

Det är författarna själva som svarar för slutsatser och bedömningar i rapporten.

Stockholm i december 2009

Dan Sjöblom
Generaldirektör

Författarnas förord

Konkurrensverket har bett Karl Lundvall på Copenhagen Economics att i en studie belysa effekterna som uppstår av de avgifter som banker tar ur av varandra för att genomföra betalningar. Av särskild vikt är hur olika system kan påverka förutsättningarna för en väl fungerande konkurrens på marknaderna för banktjänster till privatpersoner och mindre företag.

Bland konkurrensvårdande myndigheter har särskilt mellanbanksavgifterna för kortsystemen varit föremål för ett stort intresse. Avgifternas storlek bestäms vanligen genom någon form av samarbete mellan konkurrerande företag, vilket i sig kan resa vissa frågetecken ur konkurrenssynpunkt. Frågan har fått förnyad aktualitet i och med lanseringen av den för euroområdet nyligen lanserade gemensamma betalningsområdet SEPA (*Single Euro Payment Area*).

Mellanbanksersättningar betalas mellan banker som är involverade i någon form av betalningstransaktion med varandra. Det kan exempelvis gälla kortsystem, girosystem eller andra transfereringar. Avgifterna kan antingen vara lika mellan en viss grupp banker, alternativt individuellt bestämda. I kapitel 1 går vi igenom hur ett betalsystem kan modelleras och vilka faktorer som har betydelse för vilken mellanbanksavgift som är mest lämplig och vilka för och nackdelar olika typer av avgifter har.

I kapitel 2 gör vi en kartläggning av nivån på mellanbanksavgifter i olika betalsystem i EU och några andra länder. I kapitel 3 går vi vidare och ser på hur avgifterna sedan ser ut för betalare och betalningsmottagare, och hur bankernas resultat kan påverkas av mellanbanksavgifter. Kapitel 4 innehåller en sammanställning av praxis och vilka effekter reglering av mellanbanksavgifter har haft i ett antal utvalda länder.

Syftet med uppdraget är att utifrån aktuell nationalekonomisk forskning, praxis från jurisdiktioner såväl inom som utanför EU, samt intervjuer med experter, sammanfatta vad som är känt gällande dessa frågeställningar:

Uppdraget har genomförts av PhD Niklas Strand, PhD Karl Lundvall, samt Ekon Mag Anna Möller.

Stockholm, 14 December 2009

Henrik Ballebye Okholm
PhD och chef för Copenhagen Economics Stockholmskontor

Innehåll

Sammanfattande slutsatser	7
Summary	8
1 Betalsystem och mellanbanksavgifter.....	10
1.1 Ett betalsystem med fyra parter	11
1.2 Faktorer som påverkar mellanbanksavgiftens storlek.....	15
1.3 Bilaterala relationer	19
1.4 Sammanfattning	21
2 Kartläggning av mellanbanksavgifter.....	22
2.1 Kortbetalningar.....	24
2.2 Bankomat.....	27
2.3 Autogiro.....	29
2.4 Kontoöverföring	30
2.5 Sammanfattning	30
3 Hur påverkas marknaderna av mellanbanksavgifterna?.....	32
3.1 Kortbetalningar.....	32
3.2 Bankomat.....	34
3.3 Autogiro och kontoöverföringar	35
3.4 Bankerna	36
3.5 Sammanfattning	40
4 Praxis och effekter av intervention	41
4.1 Praxis i fyra länder	41
4.1.1 Storbritannien	43
4.1.2 Grekland	44
4.1.3 Polen.....	44
4.1.4 Ungern	45
4.2 Praxis och effekter i Australien	45
4.2.1 Utvärdering.....	47
4.3 Praxis och effekter i Spanien.....	50
4.3.1 Utvärdering.....	51
4.4 Vad kan vi lära av praxis och dess effekter?.....	53
Intervjuer	55
Referenslista.....	56

1	Appendix: Teoretiska bakgrund	60
1.1	Nätverkseffekter	60
1.2	Tvåsidiga marknader	61
1.3	Beteenderegler och vattensängseffekten.....	64

Sammanfattande slutsatser

Väl fungerande och säkra betalsystem är en förutsättning för en livskraftig samhällsekonomi. För att en betalning skall kunna genomföras när en betalare och en betalningsmottagare har olika banker krävs att bankerna samarbetar. Ofta betyder det att den mottagande partens bank betalar en avgift till den betalande partens bank vid varje betalning.

Vi drar slutsatsen att en lägre mellanbanksavgift i betalsystemen inte självklart ligger i konsumenternas intresse. Det finns dock exempel på intervention av myndigheter där en sänkning av mellanbanksavgifterna har varit till nytta för konsumenterna.

Våra slutsatser vilar på tre huvudsakliga sakförhållanden. För det första finns det inget samband mellan den mellanbanksavgift som är optimal för konsumenterna och de kostnader som uppstår i driften av betalsystemen. Detta skiljer ut betalsystemen från vissa andra nätverksmarknader där marginalprissättning kan motiveras utifrån samhällsekonomisk grund.

För det andra så kan de mellanbanksavgifter som uppstår utan inblandning från myndigheterna vara såväl högre som lägre än den som är önskvärd för konsumenterna. En genomgång av avgiftsnivåerna inom Europa pekar också på en stor spridning vilket tyder på att båda situationerna också uppstår i praktiken.

För det tredje visar erfarenheterna att intervention kan ha positiva konsekvenser för konsumenterna. I två länder, Spanien och Australien, har dessa initiativ utvärderats närmare. Effekten har varit lägre serviceavgifter för betalningsmottagarna och ett ökat kortanvändande. Den övervägande effekten har bedömts vara större nytta för konsumenterna eftersom spridningen av kort har ökat och att priserna har pressats.

Sammantaget visar detta att intervention av konkurrensvårdande myndigheter *kan* vara positiv för konsumenterna, men att varje sådant initiativ måste föregås av en nogsam undersökning i det enskilda fallet. Det är helt enkelt felaktigt att presumera att en viss nivå på mellanbanksavgifterna inte ligger i samhällets intresse.

Summary

The Swedish Competition Authority has asked Karl Lundvall at Copenhagen Economics to analyse the effects of the fees paid between banks or financial intermediaries in association with electronic payments involving more than one bank or intermediary. These payments are known as interchange fees.

Interchange fees are used between banks in a number of transaction types, e.g. payment card transactions, credit transfers, direct debit, cheques or ATM-withdrawals. They may be multilaterally determined or negotiated bilaterally or within smaller groups of banks. These fees represent major revenue for banks. Recently, interchange fees have come under the scrutiny of competition authorities and central banks in a large number of jurisdictions around the world.

Banks usually claim that interchange fees are necessary for the efficient functioning of the payment systems. Without interchange fees a large portion of the costs would need to be borne by the payer, which are often individuals with a relatively low willingness to pay. If the individual payer was forced to pay a fee every time she uses the payment system, her willingness to participate would be smaller, and the existence and efficient functioning of the payment system could be in danger.

The authorities, on the other hand, claim that interchange fees are passed on to payees, typically merchants, and thus the final consumer. This cost leads to a smaller than necessary acceptance of cards by merchants, and an overuse of cash, which is an expensive payment solution from an overall economic perspective.

We conclude that neither of these diverging views is always true - either of them may be valid under different circumstances. Hence, a lower interchange fee is not inherently to the benefit of the consumer. But there are examples where interventions by authorities have led to a lowering of interchange fees which, in turn, have been positive for the payers and the consumers.

Our conclusions are based on three facts. Firstly, there is no direct connection between the socially optimal interchange fee for a payment and the costs incurred within the payment system. Here, the optimal regulation of payment systems differ significantly from other regulated network markets where marginal cost pricing is often socially optimal.

Secondly, there is no obvious relation between the socially optimal interchange fee and the one determined by the market. The market equilibrium interchange fee may be higher or lower than the socially optimal. Our survey of interchange fees in Europe indicates that both situations do occur.

Thirdly, experience shows that government intervention may be beneficial to both consumers and the users of the payment systems. We have surveyed six countries

where interchange fees have been affected by government decisions. In two countries, Spain and Australia, the reforms have been thoroughly evaluated *ex post*. The evaluations show that lower interchange fees have led to lower merchant charges, prompting more merchants to accept cards which eventually have led to a larger use of electronic cards as payment method.

These experiences show that government intervention can benefit consumers. Nevertheless, any such action must be carefully designed and adapted to the facts of the case. It is simply wrong to presume that any given level of interchange fee is too high or too low to be socially optimal.

1 Betalsystem och mellanbanksavgifter

Väl fungerande och säkra betalsystem är en förutsättning för ett modernt samhälles ekonomi. I detta kapitel ser vi närmare på hur betalsystem fungerar och tolkar dem med grundläggande nationalekonomiska teorier. Olika betalsystem har olika samhällsekonomiska kostnader. Exempelvis har Bergman, Guiborg och Segendorff (2007) visat att kontanter är ett samhällsekonomiskt dyrt betalsystem eftersom pengarna slits ut, förstörs samt måste transporteras runt mellan användarna.

Den totala kostnaden för samhället att upprätthålla de betalsystem vi använder idag har uppskattats till 3% av BNP av Humphrey, Pulley och Vesala (2000) för en rad EU-länder och för Sverige till 0.4% av BNP av Bergman, Guiborg och Segendorff (2007).

Ett sätt att sänka den samhällsekonomiska kostnaden för betalsystemen är att gå från ett betalsystem med stor andel av pappersbaserade betalningar med checkar och kontanter till ett system huvudsakligen baserat på elektroniska betalningar såsom giro och kort.

Humphrey, Kim, och Vale (2001) uppskattar att kostnadsbesparingen i Norge av att helt ersätta kontanter som betalningsmedel och istället övergå till ett helt elektroniskt system skulle motsvara en besparing på 0,6% av BNP.¹

Även om en del av dessa resultat är gamla och vinsterna idag skulle vara mindre, är det ändå tydligt att det finns stora samhällsekonomiska vinster att göra genom att flytta fler betalningar från pappersbaserade system till elektroniska betalsystem. Elektroniska betalningar i Sverige ökar kontinuerligt medan antalet kontantbetalningar är ungefär konstant.² I Sverige används dock relativt sett mycket kontanter vid en jämförelse med de övriga nordiska länderna, se Tabell 1.1.

Tabell 1.1 Användning av kontanter och kort i Norden, 2002

Land	Sedlar och mynt i omlopp (M0)		Kortbetalningar
	Per capita (USD)	Andel av BNP	Transaktioner per capita
Danmark	941	3,0%	80
Finland	511	2,1%	73
Norge	1 145	3,1%	80
Sverige	1 107	4,2%	40

Källa: Guiborg och Segendorff (2006)

I elektroniska betalsystem är det inte ovanligt att betalaren och betalningsmottagaren har olika bank. I de fallen måste bankerna samarbeta för att en betalning ska kunna utföras. Ibland innebär det att den ena banken betalar en

¹ En ytterligare diskussion omkring kostnaden av olika betalsystem finns i Bolt och Chakravorti (2008)

² Björn Segendorff, Finansdepartementet.

summa för varje transaktion till den andra banken, en så kallad mellanbanksavgift. Mellanbanksavgiften kan vara betydelsefull för hur stor användning ett visst betalsystem får, därför är den intressant ur ett samhällsekonomiskt perspektiv. I det här kapitlet ska vi se på vilka faktorer som bestämmer hur stor mellanbanksavgift som behövs och när mellanbanksavgifter kan utgöra ett problem.

1.1 Ett betalsystem med fyra parter

I ett betalsystem med fyra parter, ett fyrpartssystem, är det två olika banker³ som genomför betalningen. Typiska fyrpartssystem är girobetalningar, elektroniska överföringar och kortsystem som Visa och Mastercard. I fortsättningen kommer vi att använda nedanstående begrepp:

Betalare: den person eller företag som använder betalsystemet för att göra en betalning.

Betalningsmottagare: den butik eller företag som använder betalsystemet för att ta emot en betalning.

Utgivare: den bank som administrerar betalarens sida i betalsystemet

Inlösare: den bank som administrerar betalningsmottagarens sida

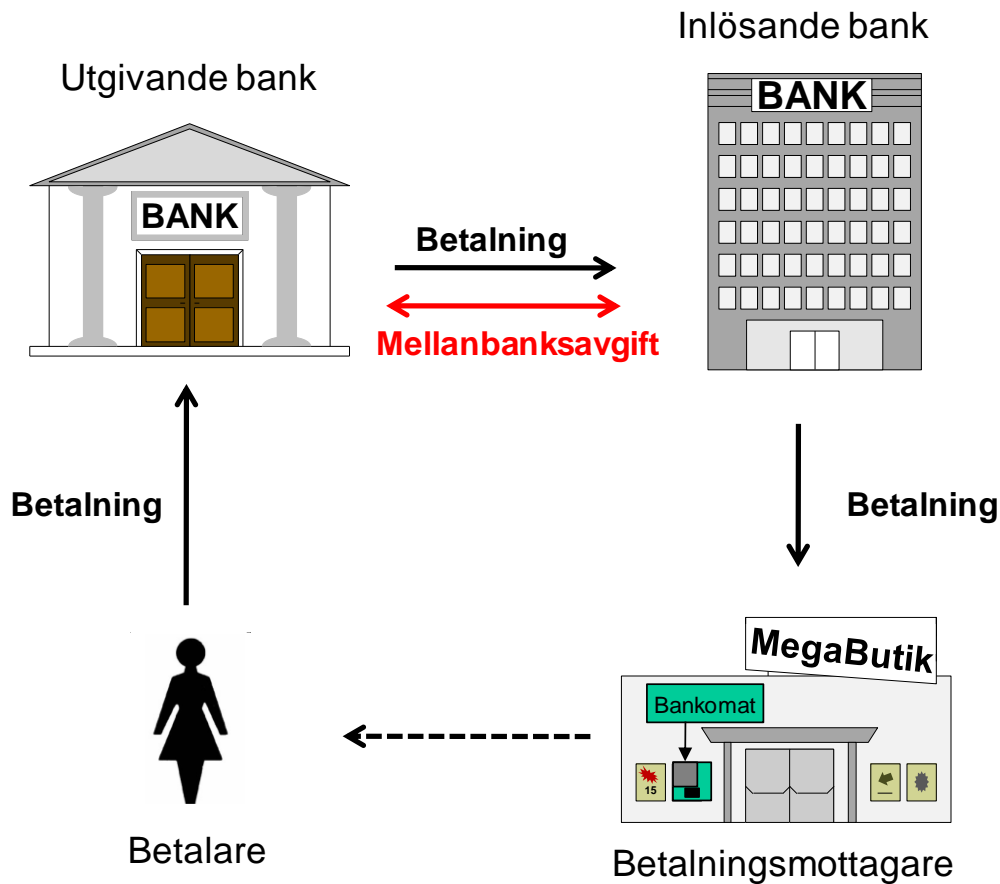
De här rollerna gäller bara i en enskild betalning, en bank sköter ofta både betalning respektive betalningsmottagning åt sina kunder och någon som är betalare i en transaktion kan vara betalningsmottagare i en annan.

När betalaren använder betalsystemet måste hennes bank (utgivande bank) och betalningsmottagarens bank (inlösande bank) gemensamt se till att betalningen kommer fram till betalningsmottagaren. Flödena i ett fyrpartssystem illustreras i Bild 1.1.

---

³ Med banker avses i texten alla finansiella institut som verkar som inlösare och utgivare på betalningssystem.

Bild 1.1 Flöden i ett fyrpartssystem

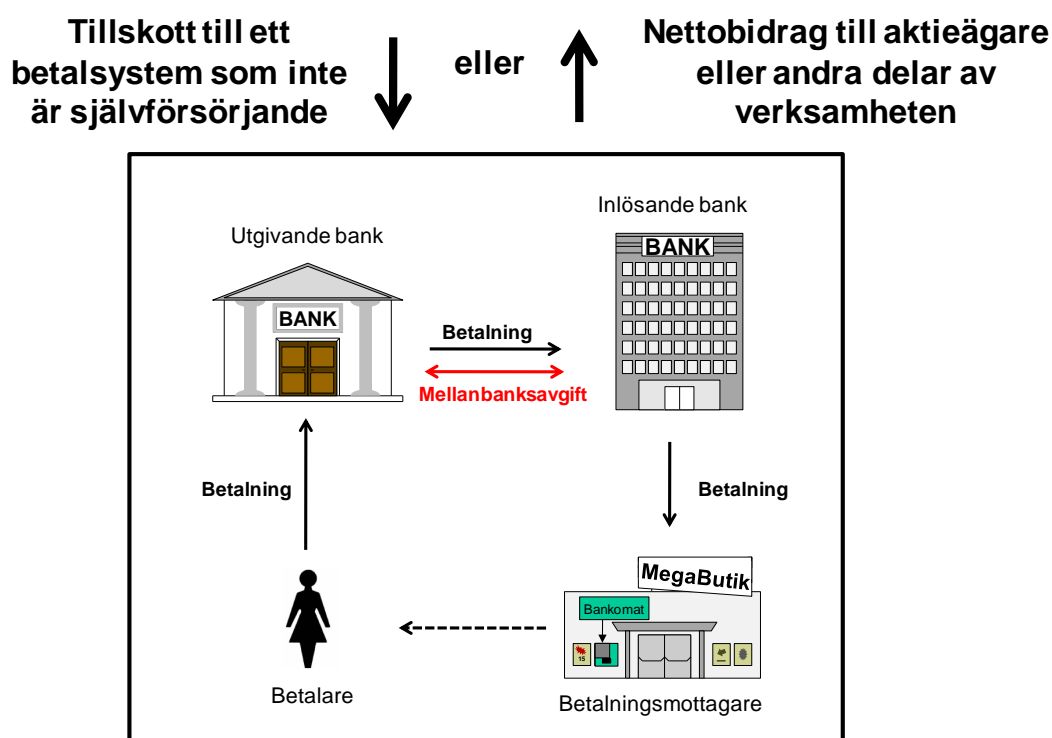

Källa: Copenhagen Economics

Mellanbanksavgiften används inte för att finansiera betalsystemet. Intäkterna till betalsystemet kommer från betalare och betalningsmottagare. Mellanbanksavgiften kan användas för att finansiera kostnaderna på ena sidan av betalsystemet om den sidan inte kan ta in tillräckligt med intäkter från användarna på sin sida.

Med "finansiering" av ett betalsystem menar vi att någon, annan än betalare och betalningsmottagare, måste skjuta till pengar för att det ska fungera, ett positivt inflöde i bild Bild 1.2. I andra fall lämnar betalsystemet överskott som kan gå till andra delar av bankens verksamhet eller till aktieägarna som illustreras i Bild 1.2.

Bild 1.2 Ett fyrpartssystem som inte balanserar

Nedan visar vi två räkneexempel, gemensamt för båda är att det inte finns några övervinster eller förluster, intäkterna täcker bara kostnaderna. Skillnaden mellan de två exemplen är bara hur kostnaderna fördelar sig mellan den utgivande och den inlösande banken, se bild Bild 1.3 och Bild 1.4.

Vi antar i båda exemplen att konsumenten betalar en årsavgift på 300 kr för att kunna använda betalsystemet. Vi antar också att hon använder betalsystemet 100 gånger på ett år. Den utgivande banken administrerar alltså de 100 betalningarna konsumenten gör samt får 300 kr i intäkt.

Vi antar att nyttan för konsumenten av att använda betalsystemet är, i genomsnitt, 3 kr per betalning så hon betalar alltså 300 kr per år för något som är värt 300 kr för henne.

Vi antar också att nyttan för betalningsmottagaren är 5 kr per betalning och hon betalar också 5 kr varje gång hon tar emot en betalning inom systemet.

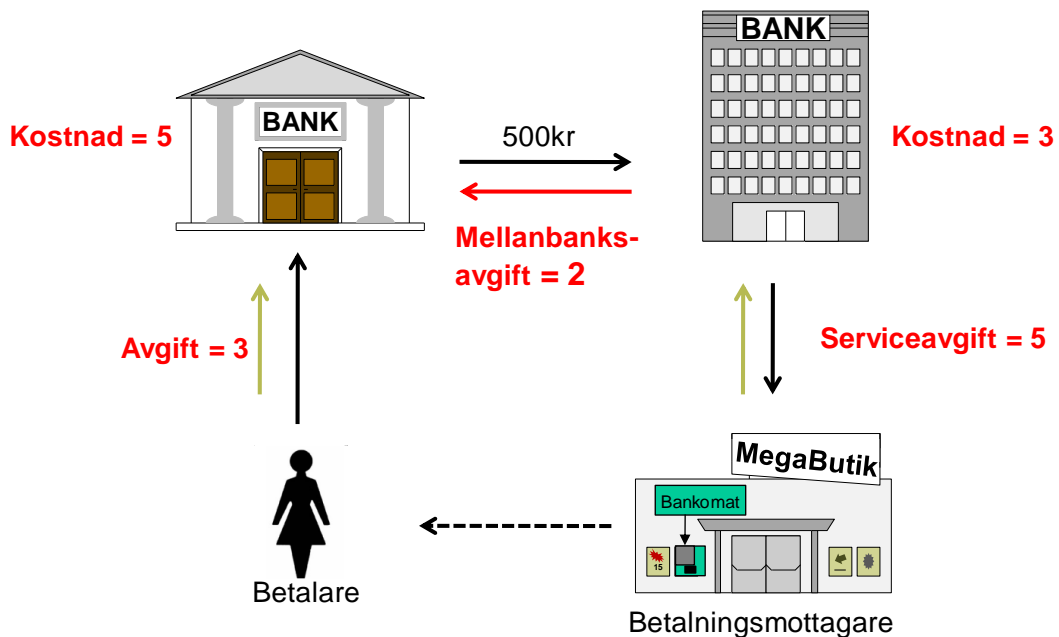
Exempel med en positiv mellanbanksavgift

I Bild 1.3 visas att om kostnaderna är 5 kr för utgivaren så räcker inte de 3 kr som går att ta in från betalaren till för att täcka de kostnader utgivaren har, om inte utgivaren kan få intäkter från något annat håll kommer hon inte att finna det lönsamt att vara utgivare i betalsystemet.

Däremot är kostnaden för inlösaren 3 kr och på inlösarsidan av marknaden går det att ta in 5 kr i serviceavgift. Mellanbanksavgiften kan då användas för att föra över 2 kr till utgivarsidan för att göra det möjligt att vara utgivare i betalningssystemet.

Så krävs i det här exemplet en positiv mellanbanksavgift, här 2 kr/transaktion, för att få betalningssystemet att fungera.

Bild 1.3 Räkneexempel, positiv mellanbanksavgift

Not: Med positiv menar vi att betalningen går från den inlösande banken till den utgivande.

Detta är vad mellanbanksavgiften i Visa och Mastercards kortsystem är till för enligt kortföretagens svar på Kommissionens Mastercardbeslut, se Kommissionen (2007c),

Exempel med en negativ mellanbanksavgift

Om den största delen av kostnaderna ligger hos den inlösande banken, som t.ex. i bankomatsystemet, kan det krävas att mellanbanksavgiften går åt andra hållet för att marknaden ska fungera, som visas i Bild 1.4.

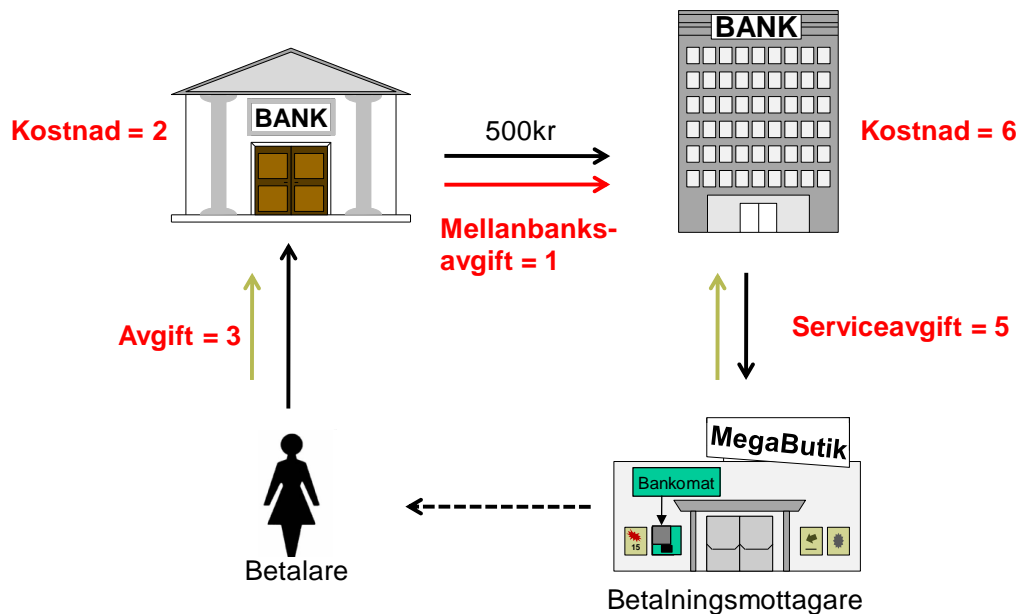
I Bild 1.4 visas att om kostnaderna är 6 kr för inlösaren så räcker inte de 5 kr som går att ta in från betalningsmottagaren till för att täcka de kostnader inlösaren har. Om inte inlösaren kan få intäkter från något annat håll kommer hon inte att finna det lönsamt att syssla med inlösenverksamhet och därmed upphöra med att erbjuda den tjänsten som kortinnehavaren efterfrågar.

Däremot är kostnaden för utgivaren i det här exemplet bara 2 kr och på utgivarsidan av marknaden går det att ta in 3 kr i avgift. Mellanbanksavgiften kan då användas för att föra över 1 kr till inlösesidan för att göra det möjligt att bedriva inlösenverksamhet i det aktuella betalsystemet.

Alltså krävs i det här exemplet en mellanbanksavgift på 1 kr per transaktion från utgivaren till inlösern, för att betalningssystemet ska fungera.

Nyttan och avgifterna för användarna är samma som i exemplet ovan men kostnaderna ligger nu huvudsakligen hos banken som sköter betalningsmottagningen. Det innebär att betalningsmottagaren kommer endast delta i systemet om en del intäkter förs över från betalarens bank.

Bild 1.4 Räkneexempel, negativ mellanbanksavgift

Not: Med negativ menar vi att betalningen går från den utgivande banken till den inlösende.

1.2 Faktorer som påverkar mellanbanksavgiftens storlek

Som vi såg ovan så spelar *kostnaderna hos betalarens bank* och *kostnaderna hos betalningsmottagarens bank* stor roll för mellanbanksavgiften. I det här avsnittet diskuterar vi andra faktorer som kan spela roll för mellanbanksavgiften.

Möjligheten att ta in intäkter på de två sidorna spelar stor roll för mellanbanksavgiften. Om *priskänsligheten hos betalarna* är hög så minskar den utgivande bankens möjlighet att få täckning för sina kostnader genom intäkter direkt från betalarna. Då kan mellanbanksavgiften behöva vara högre för att föra intäkter från den inlösende banken till den utgivande. Det samma gäller om den

absoluta *betalningsviljan är låg hos betalarna*. Båda dessa faktorer ger således en hög mellanbanksavgift.

Omvänt gäller att då *betalaren har en hög betalningsvilja*, eller har en *inelastisk efterfrågan* så kan systemet ta in intäkter på utgivarsidan och mellanbanksavgiften blir låg eller kan till och med betalas av den utgivande till den inlösande banken.

På samma sätt spelar *betalningsviljan hos betalningsmottagaren* och *priselasticiteten hos betalningsmottagaren* in. Om betalningsmottagaren är okänslig för pris eller har hög betalningsvilja så kan betalsystemet ta in stora delar av sina intäkter på inlösensidan, och genom en högre mellanbanksavgift använda dem för att täcka kostnader hos den utgivande banken. I praktiken är det nog så att betalningsmottagaren är relativt okänslig för prishöjningar på betaltjänsterna. Hon kan, i de fall det är en affärsidkare, passa avgifterna vidare till slutkonsumenterna.

Situationen blir omvänd om *betalningsviljan är låg hos betalningsmottagaren* eller om de har *hög priselasticitet*. Det förhållandet gäller t.ex. i Bankomatsystemet i Sverige där kontantuttag skulle behöva beläggas med en avgift för att det skulle bära sina egna kostnader. Dock reagerar konsumenter mycket negativt på avgifter för kontantuttag (dvs betalningsmottagarna har mycket hög priselasticitet) så det fungerar inte rent ekonomiskt. Det betyder att då måste betalsystemet ta in de mesta intäkterna på utgivningsidan och via mellanbanksavgiften föra dem från den utgivande banken till den inlösande.

Konkurrensen mellan bankerna på utgivningsmarknaden och inlösenmarknaden spelar också roll för hur hög mellanbanksavgiften blir. Om det är dålig konkurrens på inlösensidan så kan betalsystemet ta in extra intäkter där och med en hög mellanbanksavgift dela dem med den utgivande banken.

På samma sätt fungerar det om *konkurrensen på utgivning* är svag. Då kan betalsystemet ta högre priser för utgivning och med en mellanbanksavgift från utgivaren till inlösaren fördela vinsten.

Det finns teorier om att då betalningsmottagarna är affärer som verkar på varu- eller tjänstemarknader så kan konkurrensen mellan betalningsmottagarna på deras varumarknader tvinga dem att använda ett visst betalsystem, en "*must take*"-effekt. Det betyder att om alla andra affärer använder ett visst betalsystem så förlorar affärer som inte använder det populära betalsystemet kunder på varumarknaderna till affärer som accepterar betalsystemet. Det leder till att en del affärer väljer/tvingas att också använda betalsystemet fast de egentligen tycker att det är för dyrt och att det tar en stor del av deras vinst. Förekomsten av en sådan effekt gör att de inlösande bankerna kan öka sina intäkter, vilket kan leda till en högre mellanbanksavgift.

Ett välkänt argument för en hög mellanbanksavgift är att i ett nystartat, *omogt system* med låg penetration så måste den betalningssvaga sidan subventioneras

för att "få ombord" den sidan för att systemet ska fungera. Typiskt sett är betalaren en konsument och det är då den betalningssvagate sidan som måste subventioneras. Då måste den sidan ha låga avgifter och subventioneras. Därför måste ett omoget system ha en hög mellanbanksavgift för att de extra intäkter som tas in på inlösensidan sedan ska föras över till den utgivande banken.

När systemet har blivit ett *moget system* med god penetration så är den effekten mindre. Tillräckligt många betalningsmottagare använder systemet och betalarna har vant sig och vill använda det. Då kan mellanbanksavgiften sänkas, och högre intäkter till betalsystemet genereras på utgivarsidan.

Några av de regler som banker och kortföretag har ställt upp i sina avtal med betalningsmottagare spelar också roll för mellanbanksavgiftens storlek. Reglerna och deras funktion finns beskrivna i Appendix.

Blending gör att betalningsmottagarna inte utövar något konkurrenstryck på de olika betalsystemen. Det lägre konkurrenstrycket gör att betalsystemen kan öka sina intäkter på inlösensidan. De ökade intäkterna på inlösensidan kan föras över till utgivarsidan genom en höjd mellanbanksavgift.

En *Honor All Cards Rule* har samma effekt, betalningsmottagarna kan inte välja vilka kort de accepterar vilket minskar konkurrenstrycket mellan de olika korten och det skulle kunna öka intäkterna på inlösensidan. De ökade intäkterna på inlösensidan kan föras över till utgivarsidan genom en höjd mellanbanksavgift.

Om mellanbanksavgiften fungerar som en överenskommen "*cost driver*" som t.ex. Kommissionen menar i sina utredningar kring MasterCard och Visa så betyder det en högre mellanbanksavgift. Syftet med överenskommelserna är att höja mellanbanksavgiften för att kunna ta ut en högre serviceavgift när alla inlösare har en stor del gemensamma kostnader i form av mellanbanksavgifter.

Om *betalningsmottagarna har köparmakt* så pressar det marginalerna på inlösensidan, vilket gör att det finns mindre intäkter att föra inom systemet med en mellanbanksavgift. Köparmakt på inlösensidan ger alltså en lägre mellanbanksavgift. Det omvända förhållandet gäller om det finns *köparmakt på betalarsidan*. Det sätter press på marginalerna hos de utgivande bankerna. Vilket kan leda till en höjd mellanbanksavgift för att finansiera den sidan av systemet.

Mellanbanksavgiftens storlek beror också på hur *relationen* mellan betalare och betalningsmottagare ser ut. Med t.ex. ett autogiro ligger de stora kostnadsbesparingarna på den inlösande bankens, och betalningsmottagarens, sida. Den fasta relationen som betalningsmottagaren och betalaren har i en situation där det är aktuellt att betala med autogiro, regelbundna räkningar etc., gör att den inlösande banken och betalningsmottagaren själva kan ge konsumenten/betalaren incitament att använda autogiro, genom t.ex. rabatter. Då är behovet av en

mellanbanksavgift för att ge den utgivande banken möjlighet att attrahera betalare till ett autogiro mycket mindre.

Tabell 1.2 Faktorer som påverkar mellanbanksavgiftens storlek

---

Faktorer som verkar för en högre mellanbanksavgift
Stora kostnader hos betalarens bank
Låg betalningsvilja hos betalarna
Elastisk efterfrågan på betalningssidan
Dålig konkurrens mellan banker på inlösen
Hög betalningsvilja hos betalningsmottagare
Inelastisk efterfrågan hos betalningsmottagare
"Must take"-effekt hos betalningsmottagare
Nystartat system med låg penetration (betalare mer priskänsliga)
Blending
Honor All Cards Rule
Mellanbanksavgiften används som kostnadsdrivare
Köpmakt hos betalarna

Faktorer som verkar för en lägre mellanbanksavgift
Stora kostnader hos betalningsmottagarens bank
Dålig konkurrens mellan banker på utgivning
Moget system med god penetration
Konkurrens mellan betalsystem utan NSR
Fast relation mellan betalare och betalningsmottagare, autogiro
Köpmakt hos betalningsmottagarna

Både höga och negativa mellanbanksavgifter har för- och nackdelar. I Tabell 1.3 går vi igenom några grundläggande för och nackdelar med olika typer av mellanbanksavgifter.

Tabell 1.3 För och nackdelar med olika typer av mellanbanksavgifter

Mellanbanksavgift	För-/nackdel	
Hög	+	Kan användas för att täcka stora kostnader eller små intäkter på utgivningssidan, eller andra faktorer enligt ovan
	-	Kan bidra till en höjning av serviceavgifterna genom att de blir ett kostnadsgolv
Noll (administrativt bestämd)	+	Kan bidra till en sänkning av serviceavgifterna, genom att sänka kostnaderna för inlösarna
	-	En "naturlig" punkt som kan vara svår att förhandla sig bort ifrån om det behövs
Negativ, dvs från utgivare till inlösare	+	Kan användas för att täcka stora kostnader eller små intäkter på inlösensidan, eller andra faktorer enligt ovan
	-	EFTPOS som har negativ mellanbanksavgift hr haft svårt att konkurrera med andra kort i Australien

Källa: Copenhagen Economics baserat på figurer ur Kommissionens kortrapport

1.3 Bilaterala relationer

Mellanbanksavgifterna kan förhandlas bilateralt eller multilateralt. De stora kortsystemen i Europa har multilateralt förhandlade mellanbanksavgifter.

Om en multilateralt förhandlad mellanbanksavgift ger mer än kostnadstäckning hos den utgivande sidan så kommer det att leda till inträde av specialiserade utgivare, som bara sysslar med utgivning. De utgivarna skulle göra goda vinster eftersom de själv aldrig skulle behöva betala de höga mellanbanksavgifterna. Det hotet motverkar en allt för hög mellanbanksavgift i ett multilateralt system.

På motsvarande sätt skulle en hög marginal mellan serviceavgift och mellanbanksavgift dra till sig specialiserade inlösare. De specialiserade inlösarna skulle göra goda vinster på den marginalen. Det hotet motverkar en allt för låg mellanbanksavgift i ett multilateralt system.

Så vitt vi känner till så är de flesta mellanbanksavgifter i Sverige bilateralt förhandlade. Fördelen med bilateralt förhandlade mellanbanksavgifter är att de kan anpassas till just de aktuella båda bankernas kostnadsläge i en förhandling. Fördelen med multilaterala avtal är att de har mindre transaktionskostnader per relation.

De teorier som återfinns i litteraturen behandlar bara multilateralt behandlade mellanbanksavgifter. Det finns ingen särskild teoribildning kring bilaterala mellanbanksavgifter. Vanlig förhandlingsteori får appliceras på de förhandlingarna.

Det är dock inte svårt att tänka sig att särskilda förhållanden uppstår i ett fyrpartssystem där en del av betalningsförmedlarna sysslar med både inlösen och utgivning medan andra bara sysslar med utgivning eller inlösen.

Banker som är verksamma i samma betalsystem som både inlösare och utgivare kallas fullfunktionsbanker. Om dessa banker är verksamma som inlösare och utgivare i samma utsträckning, så spelar inte nivån på mellanbanksavgiften någon roll i relationen dem emellan. Det som är intressant för bankerna i det fallet är att maximera intäkterna till betalsystemet. Alla kommer att få lika stor del av intäkterna eftersom de har samma förhållande mellan inlösen och utgivning. En sådan marknad är dock endast en teoretisk konstruktion.

Dagens storbanker i Sverige har t.ex. olika förhållanden mellan hur många betalare de har i sina system och hur många betalningsmottagare de har.

Förhandlingspositionen för de båda parter som deltar i en bilateral förhandling är också av avgörande betydelse. En bank som enbart sysslar med utgivning eller inlösen har en ganska svag position gentemot en bank som har båda verksamheterna. Den specialiserade utgivaren/inlösaren konkurrerar ju direkt med den andra bankens ena verksamhet och skall i en förhandling förklara varför det ligger i fullfunktionsbankens intresse att träffa avtal.

I Tabell 1.4 visas hur bilateralt förhandlade mellanbanksavgifter skulle kunna förhålla sig till varandra. Tabellen säger inget om de absoluta nivåerna på mellanbanksavgiften, utan visar bara vad man kan förvänta sig att incitament och förhandlingsposition skulle ge för relativa utfall i de olika förhandlingarna.

Tabell 1.4 Mellanbanksavgifter (MB) i ett bilateralt förhandlat system

Typ av bank	Specialiserad utgivare	Specialiserad inlösare	Stor fullfunktionsbank	Liten fullfunktionsbank
Specialiserad utgivare	-	Medium MB	Mycket låg MB	Låg MB
Specialiserad inlösare	Medium MB	-	Mycket hög MB	Hög MB
Stor fullfunktionsbank	Mycket låg MB	Mycket hög MB	Medium MB	Medium MB
Liten fullfunktionsbank	Låg MB	Hög MB	Medium MB	Medium MB

Källa: Copenhagen Economics

1.4 Sammanfattning

Många betalsystem är fyrpartssystem, med betalare och betalningsmottagare och deras respektive betalningsförmedlare, vanligen banker, inblandade. De kostnader som uppstår hos betalningsförmedlarna för att driva ett betalsystem kan täckas av avgifter som tas ut dels från betalaren, dels från betalningsmottagaren.

Om dessa båda sidor inte är symmetriska vad avser kostnader, betalningsvilja och konkurrens etc. så är det optimalt att ena sidan betalar de mesta, eller alla, av systemets kostnader och att en mellanbanksavgift används för att föra över pengar till den sida som har kostnader men som inte kan ha motsvarande intäkter.

Den mesta teorin är utvecklad för kortmarknader. Det finns inte särskilt många entydiga slutsatser utan resultaten beror ofta kritiskt på vilka antaganden som valts. Men ett par generella slutsatser kan dock slås fast:

- Den mellanbanksavgift som är bäst för samhället är inte direkt relaterad till någon marginalkostnad. Här är det en stor skillnad mot andra reglerade marknader, t.ex. elnät eller telefoni, där resultaten från teorin är ganska entydiga att den bästa lösningen är marginalkostnadsprissättning.
- Det finns ingen tydlig grund i teorier för att säga att den mellanbanksavgift företagen kommer överens om är högre eller lägre än den som är bäst för samhället. Här skiljer sig resultaten också från de flesta andra marknader där det entydigt är så att om företagen har kommit överens om ett pris (ett kartellpris) så är det alltid högre än vad som är optimalt för samhället. I ett betalsystem motsvaras det priset av avgifterna till betalare och betalningsmottagare. Om bankerna kom överens om dessa priser så skulle de alltid bli högre än de samhällsekonomiskt bästa.

Båda de här generella resultaten är förenliga med de två synsätt på mellanbanksavgifterna (främst på kort) som råder idag.

- Kortföretagen menar att mellanbanksavgifterna enbart är till för att balansera de två sidorna av marknaden så att inte konsumenterna ska få betala för mycket för sina kort utan fortfarande vilja vara med i betalsystemet. Därför måste den sidan subventioneras av handlarsidan och dessa intäkter förs då över till konsument/utgivarsidan genom en mellanbanksavgift.
- Konkurrensmyndigheterna menar att mellanbanksavgifterna fungerar som ett kostnadsgolv på inlösensidan och därför bidrar till att hålla upp serviceavgiften. Intäkterna från serviceavgiften passas inte vidare till kortinnehavarna utan stannar i bankerna som vinster. Avtalen om mellanbanksavgifter är konkurrensbegränsande samarbeten som omfattas av Art 101 och som inte kan omfattas av undantagsreglerna.

2 Kartläggning av mellanbanksavgifter

Mellanbanksavgifter förekommer i samband med en rad transaktioner t.ex. kortbetalningar, bankomatuttag och gireringar. De varierar såväl över tid som mellan olika betalsystem och olika länder. I detta kapitel ser vi närmare på hur mellanbanksavgifter ser ut för olika betalsystem. För att klargöra några återkommande begrepp i detta och följande kapitel innehåller Tabell 2.1 en översikt över de fyra vanligaste icke-kontanta betalningsformerna, deras engelska benämning, en definition samt deras svenska motsvarighet.

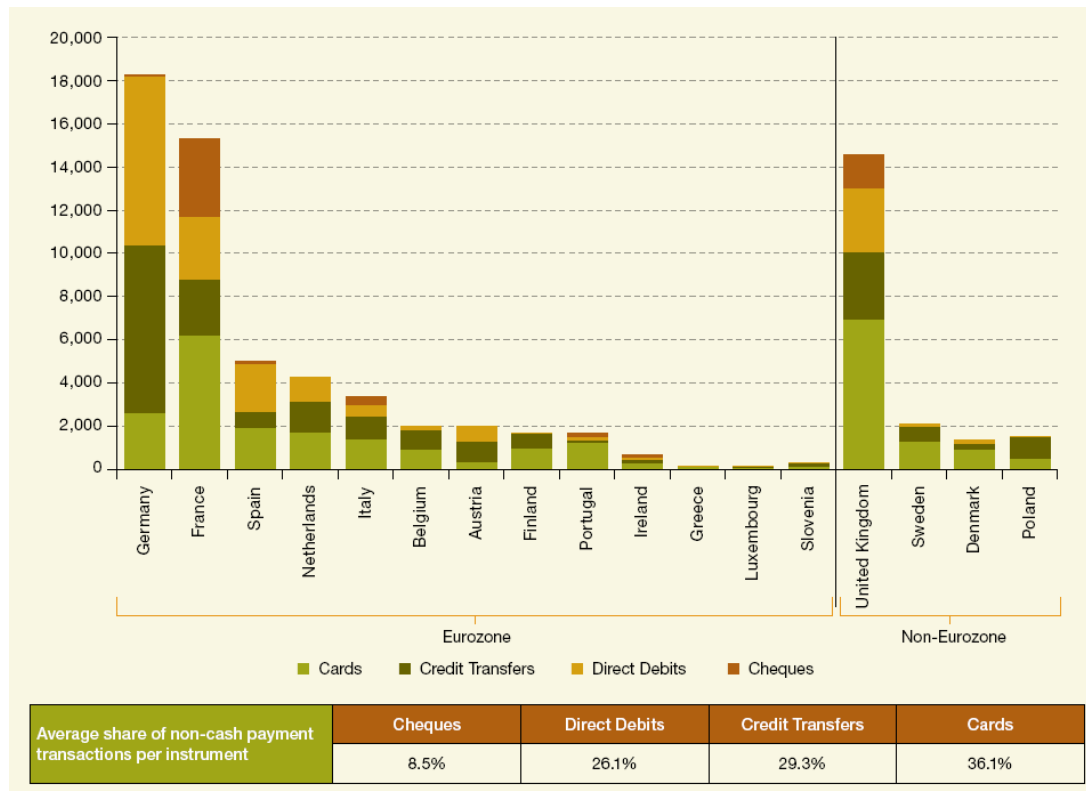
Tabell 2.1 Begrepp och definitioner av olika betalsystem

Betalsystem	Definition	Svensk motsvarighet
Direct debit	En kontoinnehavare ger ett företag eller organisation rätt att ta pengar från hennes konto.	Autogiro
Credit transfer	En betalningsorder eller en ordersekvens för att överföra pengar till en betalningsmottagare. Betalningsinstruktioner plus betalningsmedel förflyttas från den betalande partens bank till betalningsmottagarens bank (ibland via flera andra banker).	Kontoöverföring: postgiro, bankgiro,
Cards	Elektronisk betalning via betal- eller kreditkort direkt hos köparen.	Kortbetalning
Cheques	En skriftlig order från en part (kontoinnehavare) till en annan (normalt sett hennes bank) om att utbetala en specificerad summa till henne själv eller en tredje part.	Checkbetalning

Källa: ECB (2009)

För att få en uppfattning om hur viktiga de respektive betalsystemen är i olika länder visar Bild 2.1 fördelningen av checkbetalningar, autogiro, kontoöverföringar samt kortbetalningar i 17 av Europas länder.

Bild 2.1 Fördelning av icke-kontanta betalningsinstrument (miljoner €), 2007

Källa: Capgemini et al (2009)

Vi ser att kortbetalningar svarar för den enskilt största delen av icke-kontanta betalningar i de flesta länder medan autogiro är ett viktigt betalningsmedel främst i Tyskland, Frankrike, Spanien, Nederländerna, Österrike och Storbritannien och kontoöverföringar framför allt används i Tyskland, Nederländerna, Italien, Belgien och Storbritannien. I Sverige utgör autogireringar en liten del av icke-kontanta betalningar medan kontoöverföringar står för nästan en tredjedel.

2.1 Kortbetalningar

Mellanbanksavgifter i samband med kortbetalningar finns väl dokumenterade i Kommissionens sektorsrapport och kortrapport från 2007.⁴ Dessa rapporter innehåller data för mellanbanksavgifter i EU:s alla medlemsländer fram till 2004. Studier som genomförts efter 2007 refererar ofta tillbaks till Kommissionens rapport. Även vår kartläggning av mellanbanksavgifter på kortområdet grundar sig till största del på dessa rapporter.

En jämförelse av de genomsnittliga mellanbanksavgifterna i EU för en 500 kronors betalning med kreditkort, betalkort respektive nationella kort redovisas nedan i Tabell 2.2. En genomsnittlig kreditkortsbetalning har en mellanbanksavgift om 5,60 kr och en genomsnittlig betalkortstransaktion har en mellanbanksavgift om 4 kr (om inget annat anges så går mellanbanksavgiften från den inlösande banken till den utgivande).

Många länder har nationella betalkortssystem som endast gäller inom det egna landet. Mellanbanksavgifterna i dessa system varierar i termer av såväl prisnivå som prisstruktur. Generellt sett ligger nivåerna lägre än för betal- och kreditkort. Den genomsnittliga mellanbanksavgiften för en transaktion på 500 kr som betalas med ett nationellt betalkort är ca 2 kr.

Tabell 2.2 Genomsnittlig mellanbanksavgift för en 500 kr transaktion EU 2004

Betalning	Mellanbanksavgift (kr)
Nationell Kreditkortsbetalning Visa/MC	5,60
Nationell Betalkortsbetalning Visa/MC	4,00
Nationellt kort	2,00

Källa: Copenhagen Economics baserat på figurer ur Kommissionens kortrapport

Det finns dock betydande variation, de lägsta avgifterna på kreditkort i EU är drygt 0,50% medan de högsta ligger på över 2%. På betalkort är variationen i mellanbanksavgifter för betalkort också betydande. Medan de lägsta avgifterna är under 0,20% ligger de högsta nivåerna över 1,6%.

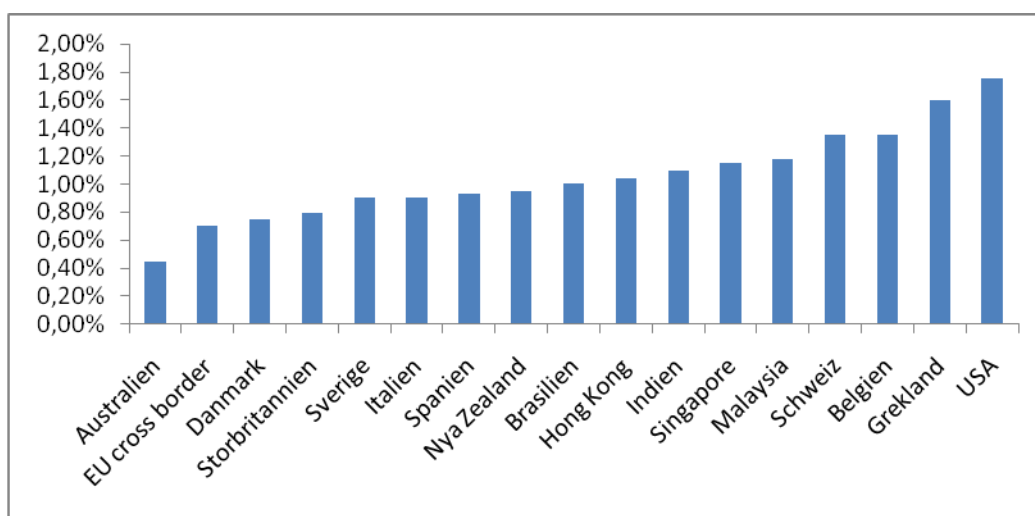
---

⁴ Kommissionens sektorsrapport "Report on the retail banking sector inquiry" innehåller den mest detaljerade genomgången av bank och kortmarknaderna inom EU som finns att tillgå idag. Vi kommer därför att referera till den på många ställen under namnet "Kommissionens sektorsrapport". I bakgrundsmaterialet till sektorsrapporten finns en interimrapport från 12 April 2006 "Interim Report 1, Payment Cards". Den rapporten refererar vi till som "Kommissionens kortrapport"

Trenden i EU är att mellanbanksavgifterna faller, på alla typer av kort, vilket står i kontrast till utvecklingen i t.ex. USA där mellanbanksavgifterna stigit under senare år⁵. Det kan ha sin grund i att avgiftsnivåerna i USA är helt oreglerade.

Variationen i mellanbanksavgifter är stor också då man ser utanför EU:s gränser och jämför några europeiska länder med länder i andra delar av världen, se Bild 2.8.

Bild 2.8 Mellanbanksavgifter för kreditkortsbetalningar, % av transaktionsvärdet, 2001-2006

Not: Avgiftsnivåerna är baserade på data 2001-2006

Källa: Merchants Payments Coalition (2007)

Spannet är stort och sträcker sig från en avgiftsnivå på 0,45% i Australien (d.v.s. 2.25 kr på betalningen om 500 kr) som har reglerade mellanbanksavgifter sedan 2002, till 1,75% i USA (8,75kr på 500kr-betalningen) där ingen reglering finns i dagsläget.

På EU-nivå har de två största kortföretagen, Visa och MasterCard, under en längre tid varit utsatta för granskning av EU-kommissionen gällande sina mellanbanksavgifter som anses vara orimligt höga och potentiellt hindrar konkurrensen samtidigt som de inte gynnar kunderna i tillräckligt stor utsträckning.

MasterCard ändrade i juli 2009 sina metoder för beräkning av mellanbanksavgifterna för internationella transaktioner för att säkerställa att avgifterna speglar de fördelar som tillfaller de betalningsmottagare som accepterar betal- och kreditkort utöver kontanter. Den nya beräkningsmetoden har minskat nivån på mellanbanksavgifterna avsevärt. MasterCards avgifter för kreditkortsbetalningar låg på 0,80-1,90% år 2007, med den nya beräkningsmodellen

⁵ Prager et al. (2009)

har de sjunkit till 0,30% per transaktion. För betalningar med Maestro har nivåerna sjunkit från 0,40-0,75% till 0,20%.⁶

Gällande Visas mellanbanksavgifter uttryckte Kommissionen i april 2009 sitt starka missnöje. Detta trots att Visa har vidtagit vissa åtgärder, bl.a. med nya metoder för att beräkna sina mellanbanksavgifter och öka transparensen. Kommissionen undersöker nu Visas åtgärder närmare. Visas mellanbanksavgifter ligger i storleksordningen 0.70%.

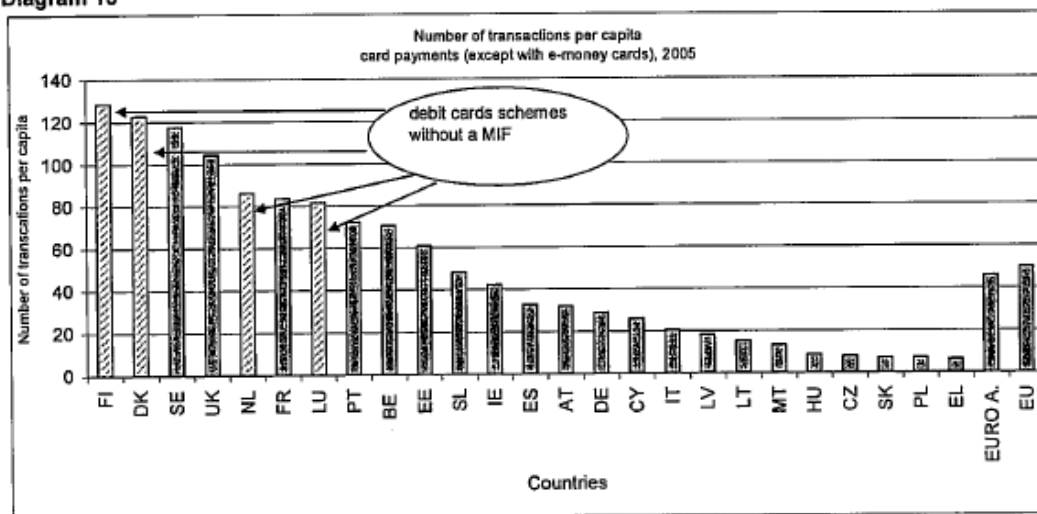
Mellanbanksavgifter för kreditkort är oftast en procentsats på köpesumman medan avgifterna för betalkort oftast specificeras i form av en fast avgift per transaktion. Enligt kortföretagen beror det på att kreditkorten tillhandahåller en räntefri kredit och kostnaden för den beror på kreditens storlek.

Det finns nationella kortsystem inom EU där mellanbanksavgifterna till och med är noll, dvs. de har ingen mellanbanksavgift alls. Dessa är Dankort i Danmark, PIN i Nederländerna, Pankkikortti i Finland, Bancomat i Litauen och BAX i Norge.

I Bild 2.2 visas hur många korttransaktioner som genomförs per capita för EU25

Bild 2.2 Korttransaktioner per capita, EU25, 2005

Diagram 15

Källa: Kommissionen (2007c)

I Kommissionens MasterCardbeslut, Kommissionen (2007c) tolkar man det stora antalet kortbetalningar i länder med nationella kortsystem utan mellanbanksavgift som att lägre mellanbanksavgifter innebär högre effektivitet i betalningssystemet i Bild 2.2. Även Norge (som inte ingår i Bild 2.2, men som har ett nationellt

⁶

<http://europa.eu/rapid/pressReleasesAction.do?reference=IP/09/515&format=HTML&aged=0&language=EN&guiLanguage=en>

kortsystem utan mellanbanksavgifter) är antalet kortbetalningar högt över EU:s genomsnitt.⁷

De nationella kortsystemen har en betydande marknadsandel i vissa länder se Tabell 2.3. Det är också tydligt vilken stark marknadsposition Visa och Mastercard har på marknaderna för elektroniska kortbetalningar i många länder.

Tabell 2.3 Marknadsandelar för olika kortsystem, procent

Country	Visa	MasterCard	Amex	Diners	Pure Domestic
PT	82,92	13,68	1,35	-	2,05
LT	63,41	30,42	-	-	6,17
PL	61,96	36,30	0,09	0,1	1,54
ES	60,87	37,56	1,12	0,16	0,29
NOR	57,48	32,04	1,15	2,63	6,7
ET	57,03	42,97	-	-	-
CZ	54,92	44,48	0,48	0,12	-
SE	54,79	33,38	2,76	0,65	8,41
FR	54,39	35,97	3,89	0,06	5,69
GR	50,09	44,88	2,28	2,16	0,59
UK	48,02	46,88	1,08	0,18	3,84
SK	47,56	52,27	0,03	0,14	-
DE	43,20	48,21	7,43	1,16	-
FI	40,89	7,46	0,84	1,38	49,43
IE	36,69	32,66	1,11	0,31	29,24
HU	36,54	61,01	0,19	0,08	2,17
DK	35,80	9,94	1,51	2,11	50,64
IT	32,58	51,38	2,02	1,143	12,59
AT	10,78	86,49	1,03	1,71	-
BE	9,89	44,38	0,7	0,46	44,57
NL	6,73	77,87	0,89	0,14	14,37

Källa: Kommissionen (2007b)

2.2 Bankomat

De flesta uttagsautomater i Sverige ägs av de fyra största bankerna. Andra banker har relativt få eller inga egna uttagsautomater. För att som bank i Sverige och kortutgivare kunna erbjuda sina kunder möjligheten att använda andra uttagsautomater än de man själv äger krävs avtal med storbankerna. Avtalen är normalt bilateralt förhandlade. För möjligheten att erbjuda sina kunder uttag i en annan aktörs uttagsautomat utgår en mellanbanksavgift. I bankgirosystemet ligger de stora kostnaderna för att sköta systemet hos den inlösande banken, dvs. den som har bankomaten.

Avgiftens storlek regleras i det enskilda avtalet. Det faktum att avtalen förhandlas bilateralt innebär att det finns ett stort antal bilaterala avtal om nyttjande av andras/varandras uttagsautomater och att respektive aktör endast känner till sina egna avtal. Ett sätt att komma runt de bilaterala förhandlingarna är att bli medlem i

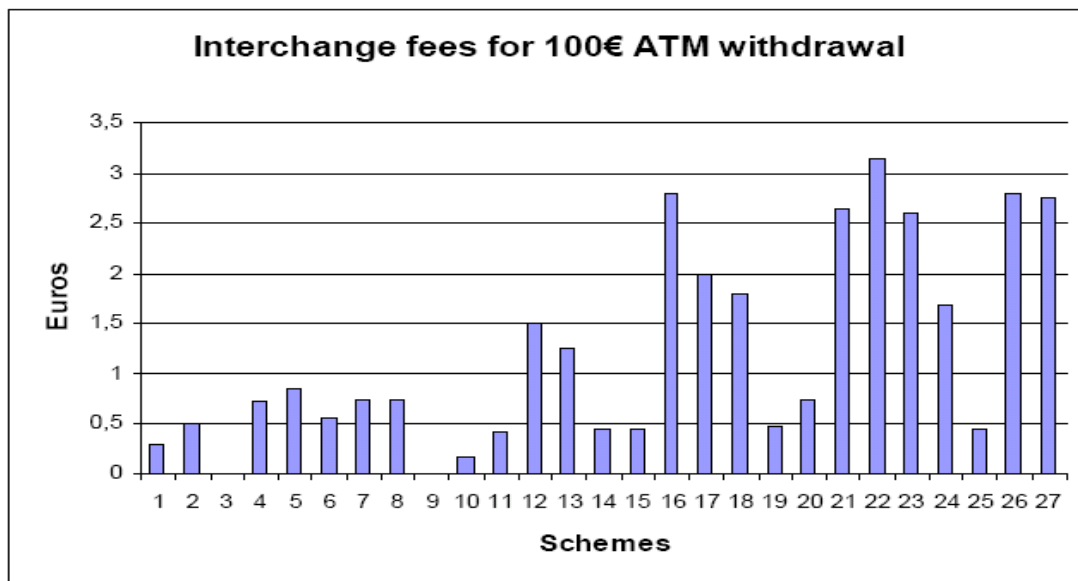
⁷ EU-Kommissionen (2007c)

ett kortsystem såsom Visa eller MasterCard. Ett Visa eller Mastercardanslutet kort fungerar normalt sett i alla uttagsautomater och då behövs inget bilateralt avtal om tillträde. Om en bilateral mellanbanksavgift inte överenskommit gäller en multilateralt fastställd mellanbanksavgift. Kommissionens sektorsrapport visade att minst sex av medlemsländerna hade system med multilaterala mellanbanksavgifter för automatuttag år 2007. Dessa var Danmark, Ungern, Italien, Luxemburg, Portugal och Storbritannien.

Mellanbanksavgifter för uttag gäller såväl nationellt som internationellt. De internationella kortsystemen har specifika nivåer på mellanbanksavgifter som gäller för uttag inom EU. Samma avgifter gäller även på nationell nivå om det inte existerar några bilaterala avtal eller redan finns fastsatt specifika nationella avgiftsnivåer.

Kommissionens sektorsrapport visade att mellanbanksavgifterna för ett uttag om 100 euro i bankomat varierar mycket inom de 27 bankomatnätverk i 11 medlemsstater som redovisas i sektorrapporten. Som framgår av Bild 2.11 varierar avgifterna från 0 till över 3 euro per uttag.

Bild 2.11 Mellanbanksavgifter för ett 100€ bankomatuttag, EU 2004

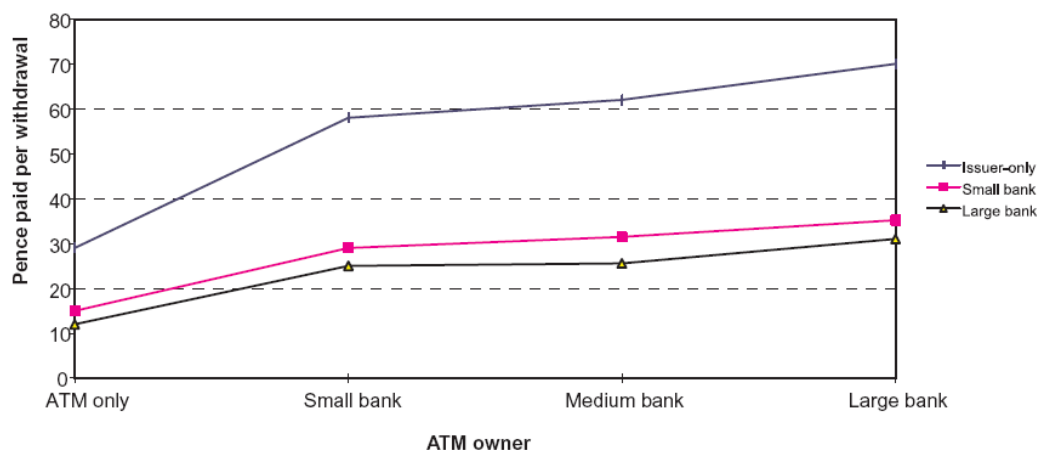

Källa: EU-Kommissionen (2007a)

Avgifterna kan även variera avsevärt beroende på aktörernas storlek och om de själva är ägare av uttagsautomater eller ej. Ett exempel på detta är Storbritannien, där alla utgivande banker och uttagsautomater tillhör ett nätverk som kallas LINK. Detta nätverk bestämmer mellanbanksavgifterna i det brittiska bankomatsystemet när två enskilda parter inte kan komma överens om en avgift och i realiteten ligger även de flesta bilateralt fastställda mellanbanksavgifter i närheten av den nivå som satts av LINK.

En nackdel med LINK-systemet är dock att det gynnar utgivande banker som även är ägare av uttagsautomater. Detta visas i Bild 2.12 där vi kan se att utgivande banker utan egna uttagsautomater, såsom t.ex. nya internetbanker, tvingas att betala mer än dubbelt så höga mellanbanksavgifter för att ge sina kunder tillgång till uttagsautomater jämfört med mer väletablerade aktörer. Bilden visar även att större banker gynnas av LINK-systemet i förhållande till mindre.

Bild 2.12 Mellanbanksavgifter i LINK-systemet, Storbritannien 2000

Käll

a: Cruickshank (2000)

Slutsatsen av de brittiska erfarenheterna är att det är svårt att ta sig in i ett betalsystem med bilaterala avtal om man är en specialiserad utgivare eller inlösare. De aktörer som redan finns på marknaden har inga incitament att ge nya aktörer, som delvis är deras direkta konkurrenter, goda avtalsvillkor. Det är en viktig slutsats som är giltig för svenska förhållanden också, där vi har bilaterala avtal inte enbart inom bankomatsystemet utan även på kortbetalningar.

2.3 Autogiro

Enligt Kommissionens sektorsrapport var det åtta av EU:s medlemsländer som 2007 hade en fastställd multilateral mellanbanksavgift för autogireringar. I dagsläget är det endast fem (Italien, Portugal, Frankrike, Belgien och Spanien).⁸ Att många länder inte har någon mellanbanksavgift för autogireringar beror ofta på att myndigheterna anser att en mellanbanksavgift inte är nödvändig för ett välfungerande autogirosystem (en åsikt som även framförs av såväl EU-Kommissionen som den Europeiska Centralbanken, ECB).

I de länder där det fortfarande existerar en avgift utgörs denna av en fast summa per transaktion, men av varierande nivå (från 0,02 euro till mer än 2 euro per transaktion år 2007). I vissa länder är avgiftsnivån fast, medan den i andra beror på typ av betalning eller transaktion.

⁸ Capgemini et al (2009)

Anledningen till att antalet länder med mellanbanksavgift på autogireringar minskat under de senaste åren är det SEPA-avtal som beslutats på EU-nivå och som innebär att mellanbanksavgifter för transaktioner via autogiro ska avskaffas helt senast november 2012, såväl nationellt som på gränsöverskridande betalningar. I dagsläget gäller dock en treårig regel (genomröstad i Europaparlamentet i april 2009) som fastställer att mellanbanksavgifterna på autogireringar inom EU inte får överstiga 88 eurocent per transaktion. Denna regel gäller dock endast de länder som tidigare haft en avgift högre än denna nivå. Länder som haft lägre avgifter eller inga avgifter alls får inte införa eller höja sina mellanbanksavgifter.⁹

2.4 Kontoöverföring

Under 2006 var 85 procent av alla gireringar och överföringar elektroniskt initierade, resten var pappersbaserade. I termer av värde var 96 procent av dessa betalningar elektroniskt initierade¹⁰.

Enligt Kommissionens sektorsrapport existerade mellanbanksavgifter för kontoöverföring i sex av medlemsländerna år 2007. Dessa avgifter var av varierande nivå (avgifter på upp till 15 euro per transaktion 2007 i ett medlemsland!), men alltid av formen med en avgift per transaktion. Nivån på avgiften verkar till viss del påverkas av vem som betalar den. Det finns tre möjligheter. Avgiften kan delas mellan betalningsmottagaren och betalaren, den kan betalas enbart av den betalande parten eller enbart av betalningsmottagaren. Ett exempel är CREDEURO-betalningar¹¹ där avgiften delas mellan betalande och mottagande part och där således ingen mellanbanksavgift betalas mellan de två inblandade bankerna. Denna typ av delat avgiftsansvar är vanligast inom EU. I andra system bestäms avgiftsnivån av typ av betalning (papper eller elektronisk) eller typ av transaktion.

I januari 2008 lanserades en ny standard för betalningar inom och mellan euroländerna, SEPA Credit Transfer (SCT). Initiativet kom från EPC, en sammanlutning av de flesta bankerna i Europa och har följts noga av kommissionen. I mars 2009 var det emellertid endast knappt två procent av alla kontoöverföringar inom EU som gick genom detta system. Inget definitivt datum är satt då alla EU:s medlemsländer måste ha migrerat till det nya systemet.

2.5 Sammanfattning

I detta kapitel har vi sett närmare på mellanbanksavgifter för kort, autogiro, kontoöverföring samt bankomatuttag. Nästan alla mellanbanksavgifter går från den inlösande till den utgivande banken. Vi har sett att korttransaktioner svarar för

---

⁹ <http://www.eurocommerce.be/content.aspx?PageId=41503>

¹⁰ Sveriges riksbank

¹¹ CREDEURO etablerades 2002 som en standard för standardbetalningar mellan banker inom EU

den största delen av mellanbanksavgifterna då detta är den vanligaste formen av icke-kontant betalning i Europa samt en betalningsform där mellanbanksavgifter existerar i nästan alla länder. Avgiftsnivåerna varierar dock betydligt mellan länder och kortsystem.

Gällande kontantuttag, autogiro samt kontoöverföring är det endast ett fåtal av EU:s medlemsländer som tillämpar mellanbanksavgifter och på EU-nivå har man beslutat att helt fasa ut avgifterna för autogiro fram till november 2012. Av dessa anledningar finns inte så mycket dokumentation som är offentligt tillgänglig om nivån på dessa avgifter och de har heller inte varit föremål för debatt om hur konsumenter och betalningsmottagare påverkas av mellanbanksavgifterna. Detta är fokus i vårt nästa kapitel där vi ser på de verkliga effekterna av mellanbanksavgifter och analyserar hur avgifterna i praktiken påverkar betalare och betalningsmottagare i de olika betalsystemen.

3 Hur påverkas marknaderna av mellanbanksavgifterna?

Som vi har sett ovan finns en rad faktorer som påverkar mellanbanksavgiftens storlek. I detta avsnitt ger vi en överblick vilka avgifter som belastar betalare och betalningsmottagare och om mellanbanksavgifter påverkar dessa avgifter. Det är också så att en del betalsystem bara täcker sina kostnader medan andra lämnar vinst. I det här avsnittet tittar vi lite närmare på vad mellanbanksavgifterna betyder för bankerna.

3.1 Kortbetalningar

Kortanvändarna betalar oftast enbart en årsavgift för att få tillgång till ett betal- eller kreditkort. Den genomsnittliga årskostnaden för att ha ett kort i EU redovisas i Tabell 3.1. Visa och MasterCard har en genomsnittlig kostnad på 23-24 Euro för sina kreditkort, medan kostnaden för American Express och Diners Club ligger högre, 47 respektive 57 Euro per år.

I många medlemsstater måste man utöver årsavgiften betala en utgivningsavgift för att få ett kort utställt i sitt namn.¹² Utgivningsavgiften för Visa och MasterCard, 14 Euro, är i genomsnitt är högre än för American express och Diners Club, 11 respektive 5 Euro.

För betalkort är årsavgifterna i regel lägre än för kreditkort, detta gällde för alla länder utom tre i Kommissionens kortrapport år 2007. Avgiftsnivåerna för nationella kortsystem ligger i regel ännu lägre, se Tabell 3.1.

Tabell 3.1 Genomsnittliga kostnader för kredit- och betalkort, konsument, EU

Kort	Årskostnad (€)	Utgivningsavgift (€)
American Express	47	11
Diners Club	57	5
Kreditkort MC	24	14
Kreditkort Visa	23	14
Betalkort MC	10	6
Betalkort Visa	11	6
Nationellt kort	9	7

Källa: EU-Kommissionen (2007b)

¹² Detta gällde 20 av EU:s medlemsländer år 2007 då Kommissionen genomförde sin sektorsgranskning.

Kortmottagarna betalar en procentsats eller en fast summa plus en procentsats, varje gång de genomför en korttransaktion. Denna avgift betalas till den inlösande banken och kallas på engelska merchant service charge, på svenska kallas den serviceavgift.

Guibourg och Segendorf (2004) visar att den största delen av kostnaderna när en betalning genomförs med ett betal- eller kreditkort i Sverige bärs av kortmottagarna. Kortmottagarna betalar en serviceavgift till sin bank för att ta emot betalningen. Kortmottagarna sedan täcker sina höjda kostnader genom högre priser.

De högre priserna drabbar alla konsumenter eftersom det mycket sällan är någon prisskillnad i Sverige om man som kund betalar kontant eller med kort. Det innebär högre serviceavgifter och högre priser för alla kunder, oavsett om de bidrar till de kostnader som ska ligga till grund för serviceavgiften eller ej.

Situationen är annorlunda i t.ex. Danmark, där betalar den som använder ett kort en avgift vid varje transaktion (gäller ej Dankort) I ett sådant system betalar bara de som använder betalsystemet kostnaderna för det.

Den genomsnittliga serviceavgiften inom EU för en 500kr transaktion visas i Tabell 3.2.

Tabell 3.2 Genomsnittlig serviceavgift för en 500 kr transaktion EU 2004

Betalning	Serviceavgift (kr)
Nationell Kreditkortsbetalning Visa/MC	8,75
Nationell Betalkortsbetalning Visa/MC	7,00
Nationellt kort	2,00

Källa: Copenhagen Economics baserat på figurer ur Kommissionens kortrapport

En gemensam trend är dock att samtliga avgiftsnivåer har minskat de senaste åren. Detta kan stödja uppfattningen att en stor del av serviceavgifter utgörs av mellanbanksavgifter, som uppvisat en liknande trend under samma period.

Hur nivån på mellanbanksavgiften påverkar nivån på serviceavgiften på kortmarknader har även undersökts empiriskt av bl.a. Carbó Valverde et al (2009) som såg på effekterna av reglering av mellanbanksavgifter i Spanien (se kapitel 4.2.2). Författarna kunde i sin empiriska analys påvisa en stark positiv korrelation mellan serviceavgifter och mellanbanksavgifter i Spanien, vilket betyder att en minskning av mellanbanksavgifterna med en procent ger upphov till en nästan lika stor minskning av serviceavgifterna.

Precis som mellanbanksavgifterna uppvisar även serviceavgifterna en betydlig variation mellan länder, med ett avgiftsspann från omkring 0,3 % till 2,75 % för betalkort inom EU. Då länderna i Kommissionens kortrapport är avidentifierade

kan vi inte med hundra procents säkerhet veta om länderna med höga mellanbanksavgifter är desamma som har höga serviceavgifter, men mycket pekar i den riktningen. Empiriska bevis från regleringen av mellanbanksavgifter i Australien bl.a. visat att sänkta mellanbanksavgifter resulterat i lägre serviceavgifter för kortmottagarna (se kap 4.2.1) och i en artikel i Wall Street Journal i oktober 2009 uppgavs att mellanbanksavgifterna generellt sett utgör ca 75% av serviceavgifterna.¹³

Serviceavgifterna varierar med handlarens omsättning. I fem av de åtta kortsystem som Kommissionen sett närmare på betalar små kortmottagare minst 50% högre serviceavgifter jämfört med större kortmottagare. Avgiftsnivån varierar också avsevärt beroende på vilken sektor kortmottagaren befinner sig i och de högsta avgiftsnivåerna betalas av kortmottagande florister, restauranger och yrkeshantverkare, samt för biluthyrning och olika medlemskap. För dessa ligger avgiftsnivån i regel över 2%, medan den för statliga tjänster, entreprenadtjänster samt skolor och ideella organisationer ligger under 1%.

En tolkning av variationen i serviceavgifter är att betalsystemen har marknadsmakt och tar ut ett högre pris på sektorer där betalarna har extra hög betalningsvilja för att betala med kort, vilket i sin tur betyder att betalningsmottagarna har större incitament att acceptera kort. Variationen visar också att det kan ligga någonting i teorin om "must take"-betalsystem, då kortsystemens marknadsmakt verkar variera.

3.2 Bankomat

I Kommissionens sektorrappport undersöktes sambandet mellan nivån på mellanbanksavgifter för bankomatuttag och nivån på kortinnehavarnas avgifter. Undersökningen visade att uttagsavgifterna i medlemsländerna i de flesta fall var minst lika höga som mellanbanksavgiften och när en liknande typ av undersökning genomfördes i Storbritannien år 2000 visade det sig att priset för en transaktion till och med kunde vara så högt som fem till sex gånger mellanbanksavgiften. Författarna tolkade denna stora marginal som ett försök från de stora utgivande bankerna att utnyttja sin marknadsmakt. Dålig information och bristande transparens på marknaden ansågs möjliggöra detta då kunderna inte ansågs veta exakt vad det är de betalar för.¹⁴ Om serviceavgiften är 5-6 gånger högre än mellanbanksavgiften tyder det dock på att tanken om att mellanbanksavgiften fungerar som ett kostnadsgolv för serviceavgiften inte stämmer på just denna marknad. Så höga avgifter tyder snarare på bristande konkurrenstryck på inlösensidan.

---

¹³ Wall Street Journal (2009)

¹⁴ Cruickshank (2000)

I en uppföljning till implementeringen av EU:s förordning 2560¹⁵ visade det sig att avgifter vid uttag i andra uttagsautomater än de som tillhör ens egen bank hade ökat, både gällande tillämpning och gällande storlek, efter införandet av regleringen. Anledningen till detta uppgavs i många fall vara att regleringen tvingat banker till att antingen slopa avgifterna för uttag i utlandet eller att införa liknande avgifter för uttag i hemlandet. Då trenden går mot ett ökat antal uttag, medför dessa en ökad kostnad för mellanbanksavgifter, varpå bankerna menade att de kände sig tvungna att införa avgifter nationellt för att kunna täcka sina kostnader.¹⁶

I Australien, där man genomfört ett flertal reformer av mellanbanksavgifterna i olika betalningssystem, har centralbanken under en längre tid varit bekymrad över mellanbanksavgifterna i bankomatsystemet. Man har bedömt dem som icke transparenta, inflexibla samt dåligt kopplade till kostnaderna. På grund av svag konkurrenspress på mellanbanksavgifterna ansåg centralbanken att mellanbanksavgiften, plus en extra vinstmarginal, ofta blev övervältrad av den utgivande banken på kortkunderna i form av en extra avgift för uttag i andra bankers uttagsautomater.

Den australiensiska lösningen på detta problem blev att helt avskaffa mellanbanksavgifterna i bankomatsystemet och istället införa en direkt avgift vid varje uttag där konsumenten tar ut pengar i en uttagsautomat som inte tillhör den utgivande banken. Detta förväntas leda till en ökad avgiftstransparens samt öka konkurrensen inom systemet menar centralbanken.¹⁷

3.3 Autogiro och kontoöverföringar

Då mellanbanksavgifter för gireringar och kontoöverföring endast existerar i ett fåtal av EU:s medlemsländer finns det inte så många studier av dessa avgifters effekter på betalare och betalningsmottagare.

Uppfattningen på EU-nivå är att mellanbanksavgifterna lätt kan komma att vältras över på bankens kunder i form av högre avgifter och priser om inte konkurrensen inom systemet är tillräckligt stark. Huruvida detta är ett verkligt faktum är dock ovisst.¹⁸

---

¹⁵ Regleringen stipulerar att avgifterna för betalningar mellan och inom enskilda EU-länder ska vara lika.

¹⁶ EU-Kommissionen (2006) COMMISSION STAFF WORKING DOCUMENT addressed to the European Parliament and to the Council on the impact of Regulation (EC) No 2560/2001 on bank charges for national payments

¹⁷ <http://www.rba.gov.au/PaymentsSystem/Reforms/ATMFeeReforms/index.html>

¹⁸ E1997C1002(01) Notice of the EFTA Surveillance Authority of 4 June 1997 concerning the application of the EEA competition rules to cross-border credit transfers, [http://eur-lex.europa.eu/smartapi/cgi/sga_doc?smartapi!celexapi!prod!CELEXnumdoc&lg=EN&numdoc=E1997C1002\(01\)&model=guichett](http://eur-lex.europa.eu/smartapi/cgi/sga_doc?smartapi!celexapi!prod!CELEXnumdoc&lg=EN&numdoc=E1997C1002(01)&model=guichett)

Kommissionens sektorsrapport indikerar dock att det finns en koppling mellan nivån på mellanbanksavgiften och de avgifter bankerna tar ut av kunderna vid en kontoöverföring. I ett av de sex länder där mellanbanksavgifter för kontoöverföring existerar uppgav bankerna att betalarens pris för en kontoöverföring är en direkt funktion av den mellanbanksavgift som banken i sin tur måste betala vid transaktionen.

Det är även tydligt att det finns ett samband mellan avgifterna för olika typer av kontoöverföringar samt mellanbanksavgifterna för desamma. Exempelvis är det i vissa av medlemsländerna gratis att genomföra elektroniska överföringar i Euro via internet eller telefon, någonting som kan förmodas spegla de lägre kostnaderna och mellanbanksavgifterna för dessa typer av överföringar.

Inom EU är det vanligaste alternativet att betalande och mottagande bank delar på transaktionsavgiften vid en kontoöverföring. I detta fall existerar ingen mellanbanksavgift för överföringen. Alternativet där mottagaren måste betala en viss avgift är ovanligt i de flesta länder, undantagen är Grekland och Irland, där avgifterna spänner mellan 0,05 och 12 Euro per överföring, beroende på transaktionstyp. Hur storleken på mellanbanksavgiften påverkar dessa avgifter är inte riktigt klart.

Gällande autogireringar är det endast fem av EU:s medlemsländer som tillämpar en mellanbanksavgift för autogireringar i dagsläget. Av denna anledning är det svårt att dra några generella slutsatser av hur betalare och betalningsmottagare påverkas av dessa avgifter. Då det på EU-nivå dessutom har beslutats att avskaffa mellanbanksavgifterna på autogireringar senast år 2012, arbetar dessa länder idag med att utfasa sina mellanbanksavgifter och med att omstrukturera sina betalningssystem.

3.4 Bankerna

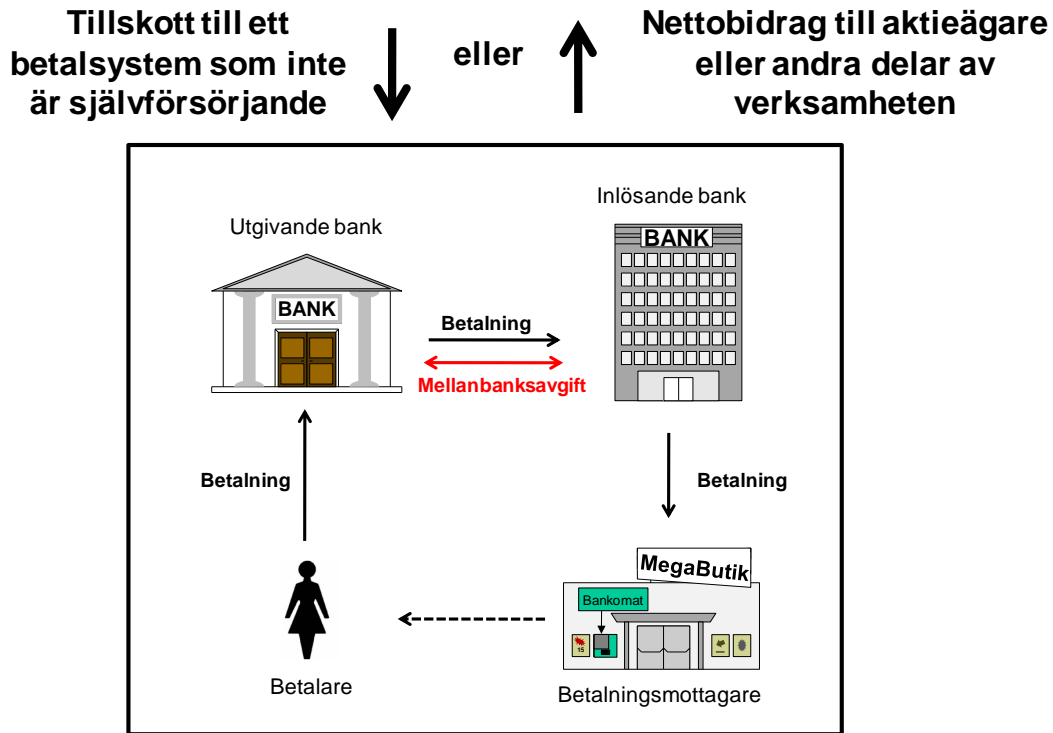
Om betalsystemen enbart täcker sina kostnader, som i exemplen i kapitel 1 så påverkas inte bankernas resultaträkning av mellanbanksavgifterna. Om det däremot är så att en krona i högre mellanbanksavgift stannar hos bankerna som högre vinster kan det vara ett problem.

För Sverige finns det visst fog för att åtminstone vinsterna från de kortbaserade betalsystemen inte kommer systemets användarna till godo. Det verkar vara så att kortsystemen ger ett positivt bidrag till den övriga verksamheten. Det bidraget används idag för att finansiera kontanthantering.

Kontanthantering är en kostsam verksamhet som har mycket begränsade intäkter från användarna. Den går därför med förlust som måste täckas av andra intäkter

hos de banker som sysslar med kontanthantering. Kontanthantering och kontantuttag är gratis för konsumenterna i Sverige idag.¹⁹

Bild 3.1 Betalsystem som inte balanserar

Karl Lundvall, Niklas Strand | Stockholm | 9 Oct 2009

Det är omöjligt att säga i praktiken hur stora överföringar som sker internt i bankerna utan detaljerad tillgång till deras räkenskaper. 35 procent av handelds omsättning sker med kontanter och resterande 65 procent med kortbetaltningar.

Det kan vara särskilt intressant att se på ett system som fungerar utan mellanbanksavgift och vad det betyder för bankerna. Dankort har en särställning i Danmark, det är ett s.k. nationellt betalkort och fungerar utan mellanbanksavgift. Hur Dankorts utveckling har varit och några centrala fakta beskrivs i Box 1.

¹⁹ Gabriella Guibourg, Riksbanken, 26 oktober 2009.

Box 1 Dankortsystemet

1968 grundades företaget PBS utav Danmarks centralbank tillsammans med flera privata banker. Syftet med PBS var att utveckla moderna betalningsmöjligheter i Danmark. Resultatet blev Dankort som infördes 1983. Dankort regleras av folketinget genom den så kallade Dankortlagen.

1988 introducerades Dankort/VISA som fungerar som ett vanligt Dankort hos försäljare som accepterar Dankort men fungerar som ett VISA hos övriga försäljare i Danmark och i utlandet. Tillsammans står Dan-kort och Dankort/VISA för 83 % av betalningarna med kort i Danmark. År 2008 hade PBS 1 248 miljoner danska kronor i intäkter från sin betalningskortsverksamhet.

De drygt 20 första åren var Dankort avgiftsfritt både för konsumenter och för försäljare. Efterpåtryckningar från banksektorn tillåts banker att från och med januari 2005 ta ut en avgift om 50 öre per transaktion från försäljaren. De flesta försäljarna överförde hela avgiften direkt till kunden varpå betalningarna med Dankort sjönk med nästan en femtedel inom loppet av två månader, en oerhört kraftig reaktion.

Det resulterade i att i mars, samma år, förändrades reglerna till det avgiftssystem som råder än idag. Bankerna tillåts enligt Dankortlagen att sedan dess ta ut en årsavgift av betalningsmottagaren som baseras på antalet transaktioner under perioden. Bankerna är inte tillåtna att ta ut en avgift per transaktion och försäljarna är inte tillåtna att överföra avgiften direkt till den kund som betalar med kortet. Under 2010 beräknas 75 % av försäljarna att betala mindre än 2,50 kr per dag i avgift.

I och med framväxten av nya tekniska betalningslösningar så har försäljarna indelats i två olika avgiftsgrupper. Fysisk handel, dvs. traditionella butiker, och icke-fysisk handel, dvs. internetköp eller obemannade betalningsautomater med mera. Avgifterna för den icke-fysiska handeln tillåts vara avsevärt högre än i den fysiska. Vid icke-fysiska transaktioner tar bankerna ut en fast avgift av betalningsmottagaren som är mellan 0,50 och 1,45 kr beroende på bland annat beloppets storlek samt en 0,1 % av köpesumman vid köp som är större än 100 kr.

Nivån på avgifterna ska motsvara omkostnaderna som bankerna och PBS har samt ge utrymme för en skälig vinst.

Källa: PBS A/S (Årsrapport 2008, www.pbs.dk), Konkurrencestyrelsen (2008)

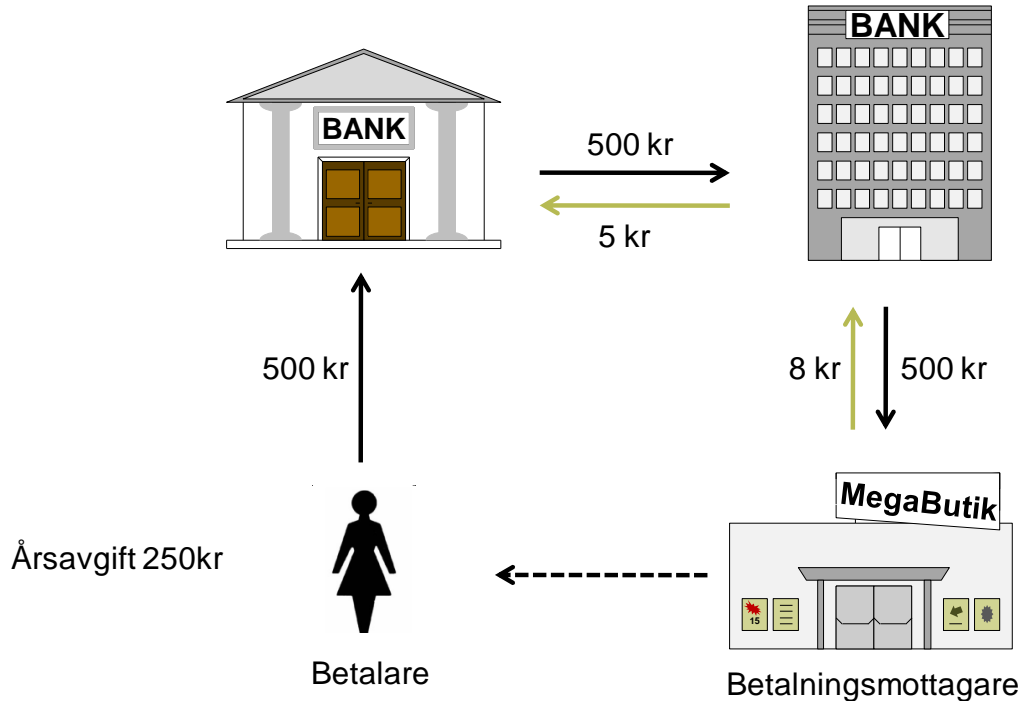
Dankortsystemet verkar fungera med ytterst små intäkter. Vi har inte lyckats ta reda på om det beror på att systemet är ytterst effektivt eller om det beror på att bankerna subventionerar det med andra delar av sin verksamhet, som kontanterna subventioneras i Sverige.

Under 2002 var de samhällsekonomiska kostnaderna för att hantera kontanter 6,6 miljarder kronor eller 0,3 procent av BNP enligt Bergman, Guibourg och Segendorf (2007). Men det inkluderar en uppskattad kostnad för den tid allmänheten lägger på att hämta kontanter och hantera dem.

För att illustrera betydelsen av kortbetalningar och hur serviceavgiften passar in bland betalningstransaktionerna i ett fyrpartssystem tar vi nu utgångspunkt i en genomsnittlig serviceavgiftsnivå på 1,6% och en mellanbanksavgift på 1% och

illustrerar flödet av avgifter för en kreditkortsbetalning på 500 kr från en konsument till en handlare, se Bild 3.2.

Bild 3.2 En 500 kronors betalning i ett fyrpartssystem

Källa: Copenhagen Economics

Butiken som tar emot kortbetalningen betalar en serviceavgift på 8 kr till den inlösande banken som i sin tur använder största delen av denna avgift för att betala mellanbanksavgiften på 5 kr till den utgivande banken.

Även om den genomsnittliga avgiften per transaktion kan tyckas låg bör detta sättas i perspektiv till antalet kortbetalningar som genomförs. I Storbritannien svarar t.ex. värdet av kreditkortstransaktioner till nästan 10% av BNP och ca 15% av konsumenternas utgifter.²⁰

I de nordiska länderna där andelen korttransaktioner är relativt hög räknar man med ett genomsnitt på ca 130-150 korttransaktioner per person och år.²¹ Detta innebär (baserat på ovanstående bild) 1 120 kr i serviceavgifter per kortinnehavare och år och 700 kr i mellanbanksavgifter att addera till de 250 kr i årsavgift som konsumenten betalar, vilket visas i Tabell 3.3.

²⁰ OFT (2005b)

²¹ Bank of Finland (2008)

Tabell 3.3 Ungefärliga årliga betalningar i ett fyrpartssystem

Intäkt	Storlek
Årsavgift	250 kr
Serviceavgifter	1 120 kr
<i>varav Mellanbanksavgifter</i>	700 kr

Källa: Copenhagen Economics

Det är tydligt att årsavgifter, serviceavgifter och mellanbanksavgifter utgör betydande belopp. Utan tillgång till detaljerad redovisning från bankerna är det svårt att säga exakt, men det är miljardbelopp.

3.5 Sammanfattning

Vår undersökning visar att avgifterna för betalarna varierar stort mellan länder och betalsystem. Billigast av kortbetalningarna är en betalning med ett nationellt kort, både för betalare och för betalningsmottagarna, trots att det är system som ofta fungerar utan mellanbanksavgift. Debetkort är billigare än kreditkort, vilket är rimligt eftersom kreditkort ger en gratis kreditperiod.

För betalningsmottagarna varierar serviceavgifterna också avsevärt. Små kortmottagare har betydligt högre avgifter än stora. Särskilt tydligt är det också att det finns stora variationer mellan branscher, något som är svårt att förklara annat än med marknadsmakt hos betalsystemen.

Det finns inga enkla förklaringar till vad variationen mellan länder beror på, tänkbara faktorer är konkurrenstryck på utgivning och inlösen. Över tid inom ett land finns det dock mycket som tyder på att lägre mellanbanksavgift ger lägre serviceavgift. Det visar bl.a. Kommissionens sektorsrapport och andra erfarenheter. De billiga nationella korten som inte använder mellanbanksavgift är ytterligare ett argument för att höga mellanbanksavgifter ger högre kostnader för användarna, eller hela samhället. Ibland används dock överskottet från en del betalsystem för att finansiera andra. Intäkterna från kortbetalningar i Sverige verkar finansiera kontanthantering i Sverige t.ex.

Sammanfattningsvis kan man inte säga att mellanbanksavgifterna i sig är ett konkurrensproblem. Om höga mellanbanksavgifter förs vidare till betalare eller betalningsmottagare så kan det vara ett problem.

4 Praxis och effekter av intervention

Mellanbanksavgifternas storlek har under de senaste tio åren fått ökad uppmärksamhet såväl inom som utanför EU. Vi ser i detta kapitel närmare på sex länder där myndigheterna tagit beslut om, och i förekommande fall även infört explicit reglering av, mellanbanksavgifter. Vi belyser även vilka effekter sådana beslut haft för konsumenter och företag. Först ser vi på vilka åtgärder myndigheterna vidtagit i Storbritannien, Grekland, Polen och Ungern, i dessa länder har tyvärr ingen egentlig utvärdering gjorts av vilka effekter åtgärderna haft. Sedan tittar vi närmare på Australien och Spanien, där det har gjorts en ordentlig utvärdering av vilka effekter myndighetsingripandena har haft.

4.1 Praxis i fyra länder

Tabell 4.1 visar en översikt över praxis i fyra länder som genomfört någon form av myndighetsingripande och sammanfattar vilken typ av ingrepp myndigheterna där har gjort.

Tabell 4.1 Praxis, mellanbanksavgifter i 4 länder

Land och år	Reglering/ingrepp från myndighet	[Casenummer]/Källa
Storbritannien 2002-2009	Konkurrensmyndigheten granskar Visas och MasterCards avgifter. Beslutar att de inte ska täcka mer än kortföretagens kostnader för att tillhandahålla betalningsservicen. Undersökningen är för tillfället fryst i väntan på förhandling på EU-nivå.	[CE/6345/05, CE/4500/04] /OFT (2006)
Grekland 2008	Konkurrensmyndigheten granskar mellanbanksavgifter. Godtar ett förslag från bankerna om att frivilligt reducera avgifterna för bankomattjänster med över 50 % inom tre månader samt att inte tillämpa samma avgifter för betal- och kreditkorts-transaktioner.	[HCC, 408/V/2008] /HCC (2008)
Polen 2006-2007	Konkurrensmyndigheten reglerar bestämningsprinciperna för mellanbanksavgifter. Inför objektiva kriterier och kostnadsanalys som beräkningsgrundlag. Beslutar 2007 alla mellanbanksavgifter olagliga.	OCCP (2007)
Ungern 2006-2009	Konkurrensmyndigheten överväger att ingripa på marknaden för betalkort. Avgifterna anses för höga i relation till kostnaderna, speciellt gällande betalkort. Prisdiskriminering mellan olika slags transaktioner anses ha snedvridande effekter på konkurrensen mellan kortutställare. Visa Europe, MasterCard och landets största banker döms 2009 för kartellverksamhet och kollektivt bestämmande av mellanbanksavgifter från mitten av 90-talet.	[GHV, Vj-18/2008] /OECD (2006), XE.com (2009)

4.1.1 Storbritannien

Det absoluta värdet av mellanbanksavgifter är stort i Storbritannien, där MasterCard accepteras av praktiskt taget alla handlare som administrerar kreditkortsbetalningar och kreditkortstransaktioner utgör nästan 10% av BNP och ca 15% av konsumenternas utgifter.²² Detta är en av anledningarna till att multilaterala mellanbanksavgifter blivit ett uppmärksammat ämne hos landets konkurrensmyndighet (OFT). En annan anledning är att OFT anser att dessa avgifter i praktiken fungerar som ett prisgolv för de serviceavgifter som en betalningsmottagare måste betala till den inlösande banken i förbindelse med korttransaktioner.

OFT inledde redan 2001 en första undersökning av mellanbanksavgifter då MasterCard misstänktes ha brutit mot den brittiska konkurrenslagstiftningen. Sedan dess har förfarandet utvidgats för att idag inbegripa även Visa. MasterCard dömdes 2006 för konkurrensbegränsande samarbete. OFT ansåg att mellanbanksavgifterna var oskäligt höga och täckte även "extraordinära" servicekostnader som myndigheten inte anser nödvändiga för att kunna driva MasterCards betalningstransaktionsverksamhet (t.ex. kostnaden för den räntefria period kortutgivaren erbjuder sina kunder). MasterCard överklagade domen och utvecklade nya principer för avgifterna i enlighet med OFT:s tidigare krav.

Detta resulterade dock i en avsevärt högre avgiftsnivå än OFT räknat med och förhandlingarna försvårades till den grad att OFT valde att koncentrera sin undersökning på Visas och MasterCards befintliga strukturer istället för historiska händelser.²³ Även om OFT motsatt sig MasterCards beteende gällande kollektivt bestämmande av multilaterala mellanbanksavgifter framhåller myndigheten att kollektiva avtal även kan medföra fördelar för konsumenterna. Om det inte funnits ett kollektivt avtal hade varje inlösande bank behövt träffa bilaterala avtal med alla kortföretag, vilket förmodligen hade varit både svårt och kostsamt. För att de kollektivt bestämda avgifterna ska gynna kunderna krävs dock att de sätts på en rimlig nivå som endast täcker kortföretagens kostnader för tillhandahållande av betalningsservicen. Då MasterCard krävt avgifter högre än denna nivå ansåg OFT detta vara en överträdelse av konkurrensreglerna.²⁴ OFT:s analys av mellanbanksavgifter (MasterCard/Maestro och Visa) pågår än, men är för tillfället fryst då förhandlingar i EU:s förstainstansrätt (CFI) pågår. En hearing i CFI kommer med största sannolikhet inte hållas förrän tidigast 2010 och en slutlig dom i EU-domstolen kan ligga många år fram i tiden.

---

²² OFT (2005b)

²³ OFT (2006)

²⁴ OFT (2005a)

4.1.2 Grekland

Efter EU-kommissionens analys av mellanbanksavgifter på den grekiska marknaden och uppmaning om att reducera dessa beslutade den grekiska konkurrensmyndigheten (HCC) i juli 2008 att godta ett förslag till självreglering från ett trettiotal banker. Bankerna lovade i sitt förslag, förutom att i framtiden avstå från att ingå avtal som kan vara i strid med konkurrenslagstiftningen samt EU-fördragets artikel 101, även att drastiskt minska mellanbanksavgifterna för betal- och kredittransaktioner samt att inte tillämpa uniforma avgifter för dessa två typer av transaktioner. De föreslog vidare att reducera mellanbanksavgifterna vid bankomatuttag med över 50 % över de närmaste tre månaderna och att öka transparensen genom bättre information om vika avgifter som tillämpas var.²⁵

4.1.3 Polen

Den polska konkurrensmyndigheten (OCCP) inledde redan år 2001 en undersökning av avtal för bestämmande av mellanbanksavgifter. Som ett resultat av denna undersökning dömdes sex år senare 20 banker till böter för att ha hämmat konkurrensen genom att kollektivt bestämma mellanbanksavgifter inom systemen för Visa och MasterCard.

Fram till 2006 existerade ingen formell reglering av mellanbanksavgifter i Polen, men efter att de i internationell jämförelse höga mellanbanksavgifterna uppmärksammats infördes en reglering där avgifterna skulle baseras på kostnadsanalys. Konkurrensmyndighetens undersökningar hade visat att avgiftsnivån inte var baserad på objektiva kriterier, såsom bankernas faktiska kostnader för att driva och utveckla betalningssystemet. Istället hade bankerna gemensamt bestämt en avgiftsnivå som skulle generera dem en högre vinst per genomförd transaktion. Detta ansåg OCCP vara likställt med en skatt på detaljhandlarna som på grund av de höga avgifterna uppskattades förlora omkring 1-2 % av transaktionsvärdet till de utgivande bankerna. De höga avgifterna ansågs utöver detta ha potential att övervältras på slutkunderna, oavsett betalningsinstrument.

För att återställa konkurrensen uppmanades bankerna att upphöra med det omstridda beteendet. I anslutning till detta infördes även ett totalförbud mot mellanbanksavgifter. Detta totalförbud orsakade stora ekonomiska förluster då mellanbanksavgifterna i Polen år 2005 beräknades bidra med över 400 miljoner PLN till bankernas vinster, en siffra som förmodligen skulle ökat under de kommande åren med tanke på landets utveckling av betalningssystemet och den ökande penetrationen av betal- och kreditkort. Trots detta beslutade OCCP om ett totalförbud då de ansåg att transaktioner med betalkort kan genomföras utan förlust även utan mellanbanksavgifter. De inblandade bankerna dömdes att betala

---

²⁵ HCC (2008)

dryga böter för brott mot den polska konkurrenslagen samt artikel 101(1) av EU-fördraget.²⁶

4.1.4 Ungern

I Ungern bestäms mellanbanksavgifterna bilateralt mellan banker. Avgifternas nivå fastlades under mitten av 90-talet och ändrades inte på över 10 år. Samtidigt gjordes ingen åtskillnad mellan avgifter för betal- och kreditkort och en särskild avgift gällde för transaktioner vid bensinstationer.²⁷ 2007 genomförde landets konkurrensmyndighet (GVH) en sektorsundersökning inom banktjänster till privatpersoner och mindre företag där man visade att höga mellanbanksavgifter troligtvis begränsade konkurrensen. Mot bakgrund av detta ansåg konkurrensmyndigheten att sänkta mellanbanksavgifter skulle kunna förbättra konkurrensen på bankmarknaden.²⁸ Två år senare, 24 september 2009, dömde GVH Visa Europe, MasterCard och landets främsta banker för kartellverksamhet vid bestämmandet av mellanbanksavgifter baserat på de avtal som ingicks i mitten av 90-talet. GVH anklagar bankerna och de två kortföretagen för att 1996 ha träffat en överenskommelse om uniforma mellanbanksavgifter för korttransaktioner, vilket ska ha haft en direkt effekt på avgiftsstrukturen för handlare som accepterar kort som betalningsmedel. Både Visa Europe och MasterCard väntas överklaga domen.²⁹

4.2 Praxis och effekter i Australien

I Australien har svårigheterna med mellanbanksavgifter till stor del sitt ursprung i det nationella betalkortssystemet EFTPOS där det sedan 80-talet varit svårt för aktörerna att påverka mellanbanksavgifterna som betalas (tvärtemot andra system) av den utgivande till den inlösande banken. Detta har gett EFTPOS en nackdel i förhållande till kreditkortssystemen och skapat ett system där prissignaler främjat kreditkort framför betalkort.

Mot denna bakgrund beslutade centralbanken (RBA) år 2002 om en benchmarknivå som tak för de genomsnittliga mellanbanksavgifterna. Denna sattes i ett första steg till 0,55 % av transaktionsvärdet för kreditkort för att fyra år senare reduceras till 0,5 % åtföljt av ett benchmark på 12 cent per transaktion för betalkort. Nivåerna beräknas utifrån kortutställarnas kostnader och kravet är att det viktade genomsnittet av varje kortsystems mellanbanksavgifter inte får överstiga dessa.³⁰

---

²⁶ OCCP (2007)

²⁷ OECD (2006)

²⁸ GVH (2007)

²⁹ XE.com (2009)

³⁰ RBA (2008a), RBA (2009)

För betalkort innebar den nya standarden ett genomsnittligt fall i mellanbanksavgifter från 44 cent till 12 cent per transaktion. För kreditkort innebar den ett genomsnittligt fall från knappa 0,55 % till 0,5 % av transaktionsvärdet (regleringen 2002 innebar en minskning från 0,95 % till 0,55 %). För köp med EFTPOS-kort sattes gränsen år 2006 till 4-5 cent per transaktion av den typ där kunden inte tar ut kontanter samtidigt.³¹

Utöver denna reglering kräver centralbanken att MasterCard och Visa offentliggör sina mellanbanksavgifter och alltid publicerar eventuella ändringar och en process för att harmonisera avgifterna för olika betalningsinstrument (kreditkort, betalkort, EFTPOS) har påbörjats. Anledningen är att de externaliteter som rättfärdigar avgifterna inte avsevärt skiljer sig mellan de olika systemen.

När reformerna utvärderades i ett första skede 2008 ansåg centralbankens styrelse för betalningssystem³² att de ursprungliga målen³³ uppfyllts. Trots att de ansåg att de konkurrensfrämjande krafterna fortfarande inte var starka nog öppnade de ändå för eventuell vidare avreglering och presenterade tre alternativ inför beslutet om framtida reglering som skulle tas i augusti 2009.

Det första alternativet var en förlängande av den standard som införts 2006. Alternativ två innebar även det en fortsatt reglering av mellanbanksavgifter men med en reducering av benchmarknivån för kreditkortsavgifter till omkring 0,3 % av transaktionsvärdet samt införandet av ett gemensamt benchmark för alla betalkortsystem (inklusive EFTPOS). Explicit skulle detta innebära en begränsning av den genomsnittliga avgiften för betalkortstransaktioner till 5 cent som betalas till den utgivande banken och 5 cent som betalas till den inlösande banken.

Det tredje alternativet var en total avreglering under förutsättning att industrin vidtar ett antal åtgärder för att främja effektiv konkurrens. Dessa åtgärder skulle bl.a. inkludera en ändring av EFTPOS-systemet, ändrade regler för betalningsmottagarnas acceptans av betalkort samt ökad transparens gällande mellanbanksavgifter, andra avgifter och bankprocedurer. Styrelsen uttryckte dock en viss oro över att en total avreglering av mellanbanksavgifter skulle komma att leda till stigande avgifter, speciellt för kreditkort.³⁴

Ett år senare, den 26 augusti 2009, meddelade centralbankens styrelse för betalningssystem via ett pressmeddelande att de inte ansåg att kraven för en komplett avreglering av mellanbanksavgifter uppfyllts. Även om initiativ i rätt riktning tagits sedan utvärderingen 2008 var detta inte tillräckligt för att mellanbanksavgifterna skulle vara utsatta för en tillräcklig konkurrenspress. Dock ansåg man att de framsteg som gjorts inte gav dem någon anledning till att sänka

---

³¹ RBA (2008a) s.3

³² Styrelsen tillsattes 1998 med ansvar att främja bättre konkurrens, effektivitet och stabilitet i betalningssystemet.

³³ Dessa mål innebar förbättrade prissignaler i betalningssystemet, ökad transparens, förbättrad tillgänglighet samt bättre förutsättningar för sund konkurrens.

³⁴ RBA (2008a)

benchmarknivån ytterligare (alternativ två ovan). Styrelsen betonade även vikten av harmoniserade avgifter för att främja såväl transparens som konkurrens och öppnade därför en konsultation gällande möjligheterna att anpassa det nuvarande EFTPOS-systemet till det system som gäller övriga betalkort.³⁵ Beroende på hur utvecklingen inom industrin fortlöper öppnade de även för en omvärdering av situationen längre fram då en eventuell avreglering kan diskuteras igen.

4.2.1 Utvärdering

Sex år efter den första reformen och två år efter den andra genomförde RBA år 2008 en utvärdering³⁶ med ett särskilt fokus på kostnaden och användandet av olika betalningsinstrument samt de därmed förbundna välfärdseffekterna.

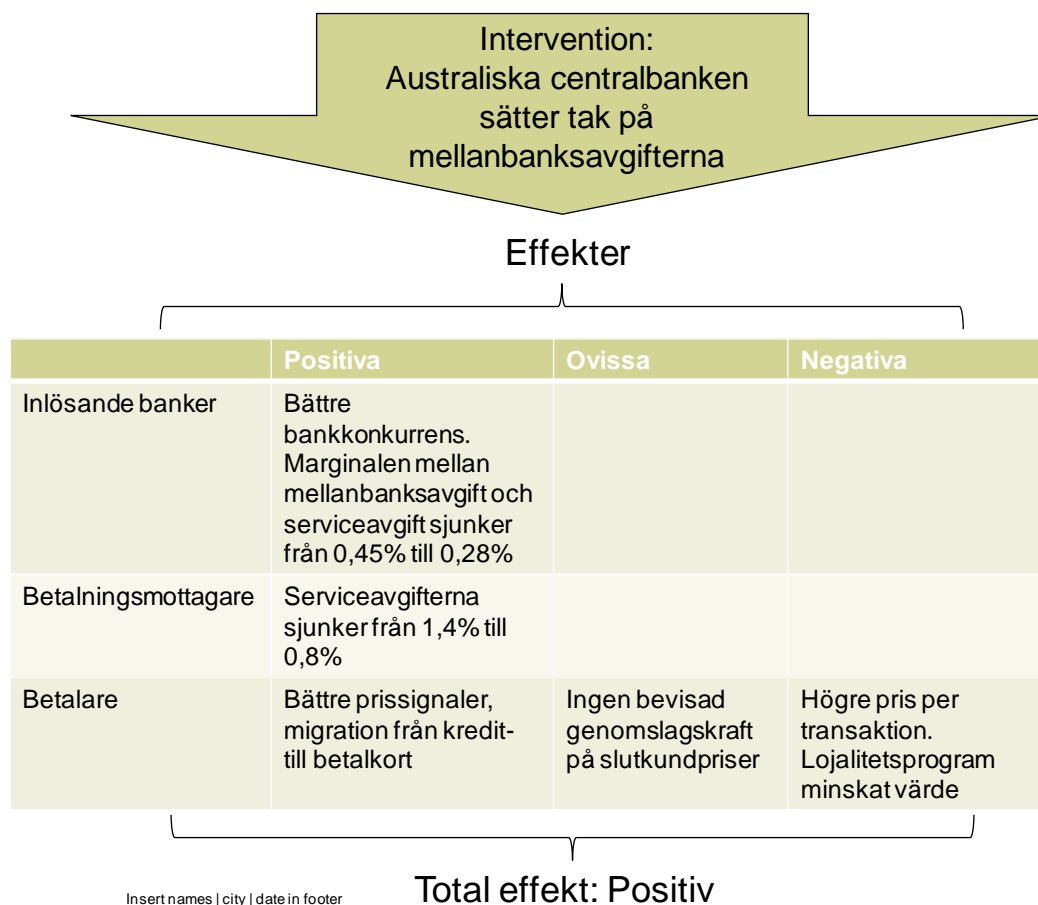
Centralbankens slutsats är att reformerna haft en positiv påverkan på landets ekonomi genom att förbättra konkurrensen på betalningsmarknaden och öka effektiviteten i betalningssystemet, se Bild 4.1. Svaren som inkommit från betalningssystemets aktörer i en tillhörande konsultationsprocess bekräftade till stor del denna slutsats.

---

³⁵ RBA (2009)

³⁶ RBA (2008b)

Bild 4.1 Effekter av intervention, Australien

Källa: Copenhagen Economics baserat på RBA (2008b)

Not: RBA fann även positiva effekter i form av ökad transparens såväl för kunder som för betalningsmottagare.

Dessa effekter är dock inte kvantitativt mätbara.

Gällande prissignaler och betalningsmönster bedömer Centralbanken att reformerna har förbättrat de prissignaler konsumenterna möter i valet mellan kredit- och betalkort och menar att reformen lett till att de relativa priserna på betal- och kreditkortstransaktioner bättre reflekterar de relativa kostnaderna. Detta beror dels på sänkningen av mellanbanksavgifterna, dels på den nya möjligheten för handlare att ta ut en extra avgift för kreditkortstransaktioner (avskaffande av NSR). De lägre mellanbanksavgifterna har medfört att Serviceavgifterna också blivit lägre. För transaktioner med American Express och Diners Club (som inte omfattas av de lägre mellanbanksavgifterna) har Serviceavgifterna fallit från 2,44 % till 2,16 % medan den motsvarande minskningen för Bankcard, Visa och MasterCard (under reglering) är ungefär dubbelt så stor (ca 1,40 % till omkring 0,80 %). Samtidigt har det effektiva priset på kreditkortstransaktioner ökat till följd av reformerna. Detta beror dels på att värdet av betalkortens lojalitetssystem och de räntefria krediterna minskat, dels på att vissa korttransaktioner nu beläggs med en extra avgift (i genomsnitt 1 % av transaktionsvärdet för Visa och MasterCard och 2 % för American Express och Diners Club).

Även årsavgifterna har höjts sedan införandet av de nya regleringarna. Även om det varit svårt att skatta vilka exakta effekter prissignalerna haft för betalningsmönstren i Australien drar undersökningen slutsatsen att relativa priser har en bevisad påverkan på konsumenters val av betalningsinstrument. Bland annat har de extra avgifter som vissa betalningsmottagare infört på kreditkorts-transaktioner lett till minskad användning av dessa kort och medfört substitution till betalkort.

Centralbanken är av åsikten att den övergripande välfärdseffekten varit positiv även om aktörer påverkats olika. Huvudargumentet är att den största vinsten inte uppstått som ett resultat av en ändrad storlek på transaktioner mellan aktörer utan som ett resultat av de mer rättvisande prissignalerna och den ökade konkurrenskraften på betalningsmarknaden. Det är dock svårt att explicit mäta reformens totala nytta då man inte exakt kan veta vad som hade hänt utan reform.

Centralbanken använder principen om "revealed preference" vilket innebär att konsumenter som använder ett visst betalningsinstrument till ett visst pris antas få en nytta minst lika stor som priset av detta. Om vissa av dessa konsumenter slutar använda detta betalningsinstrument när priset ökar dras slutsatsen att orsaken är att de får en nytta lägre än den nya prisnivån. Tillsammans med vissa antaganden om förändringen i användande av olika betalningsinstrument ligger denna princip till grund för vissa indikativa mått på välfärdsvinster av de genomförda reformerna. Centralbanken argumenterar i utvärderingen att om antalet kreditkortstransaktioner minskat med 5 % och dessa transaktioner istället migrerat till EFTPOS kan detta leda till välfärdsvinster om 100 till 150 miljoner AUD per år. Ett annat antagande är att EFTPOS-systemet gradvis hade försvagats om inga reformer genomförts och att transaktioner då till större utsträckning hade migrerat till de internationella kortsystemen. Enligt kostnadsdata skulle detta resulterat i en årlig kostnad på ca 300 miljoner AUD.

Empiriska bevis av effekterna på den konkurrensmässiga pressen på mellanbanksavgifter är blandade. Å ena sidan har möjligheten att ta ut en extra avgift vid kreditkortsköp minskat sannolikheten för att betalningsmottagare ska protestera mot framtida höjningar av mellanbanksavgifterna. Å andra sidan låg de flesta mellanbanksavgifter på eller till och med över benchmarknivån år 2008, vilket indikerar en fortsatt press uppåt på dessa avgifter. Centralbanken menar därför att även om konkurrenspressen ökat är det fortfarande de reglerade benchmarknivåerna som spelar störst roll för mellanbanksavgifternas faktiska nivå. Reformen verkar ha bidragit till en ökad konkurrens inlösande banker emellan. Detta visar sig genom en signifikant minskning av de inlösande bankernas marginaler. Marginalerna mellan serviceavgifter och mellanbanksavgifter har minskat från 0,45 % av transaktionsvärdet (september 2003) till 0,29 % (december 2007) för kreditkort och från 0,18 AUD per transaktion (september 2006) till 0,13 AUD (december 2007). Detta kan hänföras till bankernas ökade fokus på betalningssystemen samt den ökade transparensen som resultat av reformprocessen. Betalningsmottagare kan nu

bättre förstå vilka kostnader de inlösande bankerna har och står i en bättre position att förhandla med dessa.

Centralbanken estimerar att kostnadsbesparingarna tack vare lägre serviceavgifter uppgått till ca 1,1 miljard AUD under perioden 2005-2008. Även om inga slutsatser dras angående om dessa besparingar slagit igenom i lägre slutpriser i konsumentled eller inte är centralbanken av den uppfattningen att dessa besparingar förr eller senare kommer föras vidare till konsumenterna. En annan fråga som väckt stor uppmärksamhet är reformernas påverkan på innovation i betalningssystemet. Vissa aktörer menar att introduktionen av chip och PIN på kreditkort till viss del blivit försenad på grund av reformerna. Centralbanken är inte enig i detta synsätt utan menar att detta istället beror på andra faktorer. Andra aktörer menar att innovationen sporrats av de lägre avgifterna, men inga konkreta exempel finns tillgängliga.

Centralbanken drar slutsatsen att reformernas effekt på innovation varit mycket begränsad. Centralbanken konkluderar i sin undersökning att det, mot bakgrund av ovanstående argumentation, fortfarande är nödvändigt att reglera kortsystemens mellanbanksavgifter i Australien. De incitament som handlarna idag står inför skapar en betydande risk att avgifterna vid en total avreglering skulle bestämmas till en nivå som snedvrider betalningsmönster. Dessutom hindrar EFTPOS-systemets struktur att det ska utgöra ett konkurrenskraftigt alternativ till de internationella kortsystemen.

Centralbanken anser inte att mellanbanksavgifterna under alla omständigheter bör slopas. Även om de inte ser någon stark motivation för mellanbanksavgifter i mogna system så argumenterar de för att mellanbanksavgifter kan vara önskvärda i system som är under uppbyggnad eller uppgradering. Detta innebär att en total avreglering av mellanbanksavgifter inte är aktuell i dagsläget, men att fokus istället bör ligga på hur man på bästa sätt kan fortsätta arbetet med att öka konkurrensen och introducera mindre snedvridande avgifter.

4.3 Praxis och effekter i Spanien

Under perioden 1997 till 2007 genomfördes fyra reformer för att reglera mellanbanksavgifterna i Spanien.³⁷ Alla var de i form av frivilliga överenskommelser mellan betalningssystemets olika aktörer, dock under viss press från myndigheterna som hotade med intervention om avtal inte träffades. Den första regleringen infördes 1999 och innebar en minskning av mellanbanksavgifternas maxnivå från 3,5 % till 2,75 % av transaktionsvärdet över tre år inom de tre betalningsnätverken Servired, Euro6000 och 4B. Maxavgifterna varierade dock fortfarande avsevärt mellan branscher, t.ex. var genomsnittsavgiften 2,79 % för casinos och 0,63 % för bensinstationer år 2002.

---

³⁷ TDC, A 314/02, A 318/2002, A 287/00 och Carbó Valverde et al (2009)

Det andra steget i regleringsprocessen togs 2002 då Spaniens konkurrensmyndighet (TDC) krävde att betalsystemen skulle offentliggöra sina principer för bestämmande av mellanbanksavgifterna. Under de kommande åren, 2003-2005, kämpade betalningsnätverken för att få behålla sin "specialauktorisering" för kollektivt bestämmande av mellanbanksavgifter. Flera försök avvisades av TDC under dessa år och nätverken uppmanades att bestämma avgifterna så att de endast består av en fast kostnad motsvarande driftskostnader samt en variabel, ad valorem, kostnad motsvarande risken för bedrägeribrott (t.ex. kortstöld).

Det slutgiltiga avgörandet i denna debatt föll i april 2005 då TDC definitivt avvisade kortföretagens förslag och istället ålade dem att tillämpa en kostnadsbaserad approach samt att skilja mellan avgifter för betal- och kreditkortstransaktioner. En konkret utformning av den kostnadsbaserade metoden meddelades av TDC i slutet av 2005 då ministeriet för industri, turism och handel beslutat att de multilaterala mellanbanksavgifterna inte får överstiga kostnaden för att tillhandahålla kortbetalningstjänster. Ett nytt ramverk fastställdes och alla kortföretag blev från och med 2009 tvungna att granska sin verksamhet och genomföra en kostnadsbaserad analys för betal- och kreditkort. Under implementeringen av detta beslut skulle avgiftsnivån minska stegvis genom att minska den högsta avgiftsnivån progressivt från januari 2006 till december 2008. Dessutom infördes en åtskillnad mellan avgifter för betal- och kreditkortstransaktioner där avgiften för betalkortstransaktioner utgörs av en fast summa per transaktion medan kreditkortstransaktioner beläggs med en avgift motsvarande en viss procentsats av transaktionsbeloppet.

Dessa reformer innebar att maxnivån på mellanbanksavgifter för kreditkortstransaktioner för en betalningsmottagare med en kortbaserad omsättning på mindre än 100 miljoner EUR minskade från 1,40 % år 2006 till 0,35 % år 2009 medan de motsvarande beloppen för betalkortstransaktioner var 0,53 euro 2006 till 0,35 euro 2009 per transaktion. Reformarbetet i Spanien pågår fortfarande och utöver ovan nämnda reformer finns även beslut på att prisskillnader mellan betal- och kreditkort, mellan olika branscher samt mellan intra- och intersystemtransaktioner ska minskas progressivt.³⁸

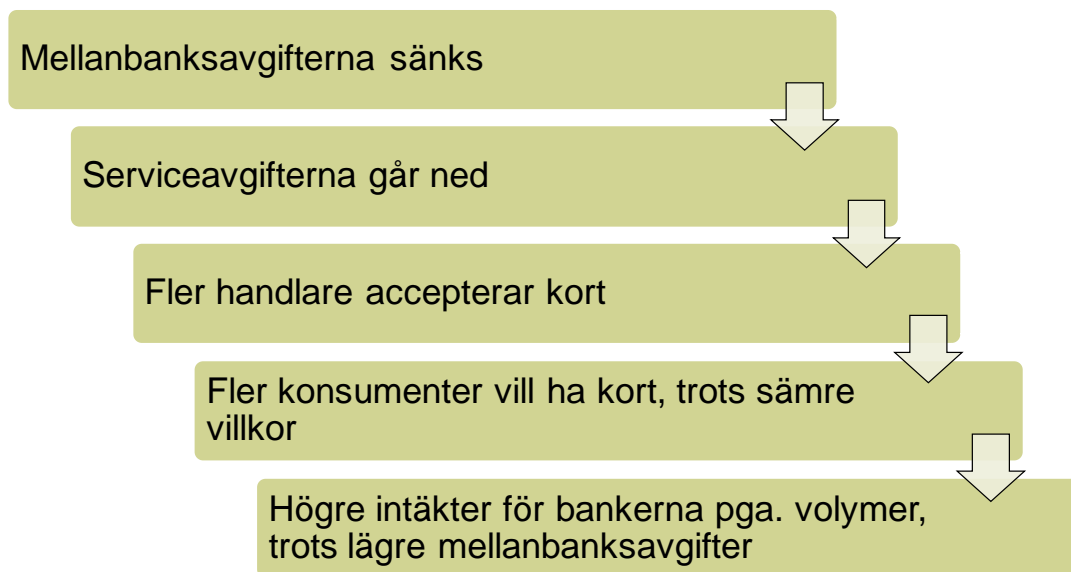
4.3.1 Utvärdering

De fyra regleringsreformerna i Spanien som diskuteras tidigare i detta kapitel har nyligen analyserats av Carbó Valverde et al i studien *The Costs and Benefits of Interchange Fee Regulation: An Empirical Investigation*, där författarna undersöker hur myndigheter kan förbättra den sociala välfärden på en marknad där konkurrens råder men nätverksexternaliteter fortfarande existerar. Studien analyserar såväl välfärdseffekter som inverkan på bankernas intäkter. Reformernas huvudsakliga effekter samt interaktionen dem emellan kan åskådliggöras såsom i Bild 4.2 nedan.

---

³⁸ Carbó Valverde et al (2009)

Bild 4.2 Effekter av intervention, Spanien

Källa: Copenhagen Economics baserat på Carbó Valverde et al (2009)

De tre övergripande slutsatserna är följande:

För det första finner författarna att serviceavgifterna är starkt sammankopplad med mellanbanksavgifterna, vilket innebär att en minskning av mellanbanksavgifterna lett till minskade kostnader för betalningsmottagarna. Författarna visar att detta förhållande är ett till ett, dvs. en minskning av mellanbanksavgifterna med 1 % har lett till en minskning av Serviceavgifterna med lika mycket. Dessa minskade kostnader har medfört en större acceptans av såväl betal- som kreditkort.

För det andra visar studien att konsumenter behåller sina betalkort trots de högre årsavgifter reformerna medfört. Detta tyder på att efterfrågan för denna typ av tjänster är relativt oelastisk eller att konsumenterna är villiga att betala högre avgifter i utbyte mot att de kan använda sitt betalkort på fler ställen. Författarna menar därför att en obligatorisk minskning av mellanbanksavgifter kan hjälpa till att få fler betalningsmottagare att acceptera betalkort och därmed öka konsumenternas kortanvändning på marknader där graden av acceptans är förhållandevis låg.³⁹

För det tredje visar studien att bankernas intäkter från betalkortsservice har ökat som resultat av regleringen av mellanbanksavgifter. Även om intäkterna per transaktion kan ha fallit uppvägs denna eventuella förlust av intäkterna från en större transaktionsvolym.

---

³⁹ Resultatet av den empiriska analysen visar att en minskning av mellanbanksavgifterna med 1 % lett till 4,3 % högre acceptans av betalkort och 15,9 % högre acceptans av kreditkort. Vidare ledde 1 % ökning av kortacceptans hos handlarna till 3,6 % ökning av betalkortanvändandet hos konsumenterna samt en ökning av betalkortstransaktioner på 3,3 %. 1 % högre kreditkortsacceptans ledde till en ökning av antalet utställda kreditkort med 30 %.

Detta indikerar att mellanbanksavgifterna innan reglering varit orimligt höga som ett resultat av intensiv konkurrens mellan kortutgivare med bättre förhandlingsstyrka än de inlösande bankerna. Författarna visar att antalet betal- och kreditkort liksom antalet transaktioner med dessa har ökat i Spanien under de år reformerna genomfördes.

Under samma period ökade även antalet bankomatuttag per kort, vilket alltsammans tyder på ett ökat användande av olika typer av betalkort. Mot bakgrund av antagandet att acceptans och användande av betalkort är en indikation på att dessa betalningsinstrument föredras framför kontanter indikerar dessa resultat att de lägre mellanbanksavgifterna lett till ökad välfärd för såväl betalare som betalningsmottagare i Spanien. Att bankernas intäkter vid betalkortsservice ökat i förbindelse med minskade mellanbanksavgifter beror till stor del på regleringens effekter på antalet betalkortstransaktioner.

Detta innebär att dessa effekter förmodligen skulle bli mindre (eller obefintliga) i ett land där penetrationen av betalkort innan reform är högre än i Spanien och att reglering där eventuellt endast skulle resultera i en omfördelning av överskott mellan aktörerna när väl kortacceptansen hos handlarna och graden av kortanvändande hos konsumenterna nått sin optimala punkt.

4.4 Vad kan vi lära av praxis och dess effekter?

Vår genomgång av praxis och dess effekter visar att flera konkurrensmyndigheter har gjort omfattande undersökningar och ingrepp mot mellanbanksavgifter. Initiativen finns på både kortmarknader och andra betalsystem som bankomater. Det vanligaste ingripandet är att myndigheten försöker få till en sänkning av mellanbanksavgiften. Förhoppningen med myndighetsinitiativen har varit att en sänkning av mellanbanksavgiften ska ge en sänkning av serviceavgiften.

I vissa fall har företag fällts för brott mot EU:s konkurrensregler och bötfällts, i de fallen har det senare ofta lett till en justering av mellanbanksavgifterna. I andra fall har de framtida mellanbanksavgifternas storlek reglerats direkt av myndigheterna.

Effekterna av regleringarna är inte entydiga men det finns några tydliga kopplingar mellan förändringar i mellanbanksavgiften och vad som händer på de olika sidorna av den tvåsidiga marknaden.

- En reglering av mellanbanksavgiften har haft en effekt på de avgifter betalningsmottagaren måste erlagga till betalsystemet.
- En reglering av mellanbanksavgiften har också haft en effekt på de avgifter betalaren måste erlagga till betalsystemet, eller på kvaliteten i den tjänst hon betalar för.

Exemplen från Australien och Spanien visar att betalningsmottagare/handlare har fått lägre serviceavgifter i de fall där myndighetens initiativ resulterat i lägre mellanbanksavgifter. Oftast har den lägre mellanbanksavgiften också medfört högre kostnader eller sämre villkor för betalarna/kortinnehavarna.

De två exemplen visar att intervention av konkurrensvårdande myndigheter *kan* vara positiv för konsumenterna, men att det kräver en noggrann undersökning av sakförhållandena i varje enskilt fall.

Intervjuer

Prof. Mats Bergman, Uppsala Universitet och Södertörns Högskola,
16 september 2009

Dr Gabriella Guibourg, Sveriges Riksbank, Avdelningen för penningpolitik,
26 oktober 2009

Dr Björn Segendorf, Finansdepartementet
27 oktober 2009

Bengt Nilevall, Svensk Handel,
6 november 2009

Referenslista

Arruñada, Benito, (2005), *Price Regulation of Plastic Money: A Critical Assessment of Spanish Rules*, European Business Organization Law Review, Vol 6, sid 625-650.

Bergman, Mats, Gabriela Guibourg och Björn Segendorff, (2007), *The costs of paying – Private and social costs of cash and card*, Sveriges Riksbank, Working paper No. 212.

Bolt, Wilko och Sujit Chakravorti, (2008), *Economics of Payment Cards: A Status Report*, DNB Working Paper No. 193.

Capgemini (2009), *World Payments Report 2009*

Carbó Valverde, Santiago, Sujit Chakravorti och Francisco Rodriguez Fernandez, (2009), *The Costs and Benefits of Interchange Fee Regulation: An Empirical Investigation*, mimeo.

Cruickshank, Don (2000), *Competition in UK Banking: A Report to the Chancellor of the Exchequer*, HM Treasury, London.

ECB (2009), ECB glossary, <http://www.ecb.int/home/glossary/html/glossc.en.html>

EU-Kommissionen (2007a), *Report on the retail banking sector inquiry, Commission Staff Working Document accompanying the Communication from the Commission – Sector Inquiry under Art 17 of Regulation 1/2003 on retail banking (Final Report) [COM(2007) 33 final]*

EU-Kommissionen (2007b), *Interim Report 1 Payment Cards, Sector Inquiry under Article 17 Regulation 1/2003 on retail banking*

EU-Kommissionen (2007c), *Commission Decision of 19/XII/2007 relating to a proceeding under Article 81 of the EC Treaty and Article 53 of the EEA Agreement (Comp/34.579 MasterCard Comp/36.518 EuroCommerce and Comp/38.580 Commercial Cards)*

EU-Kommissionen (2009), *Press release 1 April 2009*, <http://europa.eu/rapid/pressReleasesAction.do?reference=IP/09/515&format=HTML&aged=0&language=EN&guiLanguage=en>

Eurocommerce (2009), *Press: Retail accepts, with conditions, direct debit compromise*, <http://www.eurocommerce.be/content.aspx?PageId=41503>

Evans, Daniel och Richard Schmalensee, (2005), *The Economics of Interchange Fees and Their Regulation: An Overview*, in proceedings of a conference on Interchange Fees in Credit and Debit Card Industries: What Role for Public Authorities?, Federal Reserve Bank of Kansas City, Santa Fe, New Mexico, May 4-6.

Frankel, Alan S. Frankel och Allan L. Shampine, (2006), *The Economic Effects of Interchange Fees*, Antitrust Law Journal, Vol 73(3), sid 627-673.

Gans, Joshua S och Stephen P King, (2003), *The Neutrality of Interchange Fees in Payment Systems*, BE Journal of Economic Analysis and Policy, Vol 3(1).

Genakos, Christos och Tommaso M. Valletti, (2008), *Testing the "Waterbed" Effect in Mobile Telephony*, CEIS Working Paper No. 110.

Guibourg, Gabriela och Björn Segendorf, (2004), *Do Prices Reflect Costs? A study of the price- and cost structure of retail payment services in the Swedish banking sector 2002*, Sveriges Riksbank, Working paper No. 172.

GVH (2007), *Sector inquiry in the banking sector - Summary in English*

HCC (2008), *Press release: The DIAS ATM, DIAS Debet and DIAS Transfer case*

Humphrey, David B., Moshe Kim och Bent Vale, (2001), *Realizing the Gains from Electronic Payments: Costs, Pricing, and Payment Choice*, Journal of Money, Credit and Banking, Vol. 33(2), 6-34.

Humphrey, David B., Lawrence B. Pulley och Jukka M. Vesala (2000), *The Check's in the Mail: Why the United States Lags in the Adoption of Cost-Saving Electronic Payments*, Journal of Financial Services Research, Vol. 17(1), sid 17-39.

Merchants Payments Coalition (2007), *Interchange graphs*

OCCP (2007), *Decision on determining the interchange fee in Visa and MasterCard systems*

OECD (2006), *Contribution by Hungary to Working Party No. 2 on Competition and Regulation: Roundtable on competition and efficient usage of payment cards.*

OFT (2005a), *Decision of the Office of Fair Trading No. CA98/05/05, Investigation of the multilateral interchange fees provided for in the UK domestic rules of Mastercard UK Members Forum Limited (formerly known as MasterCard/Europay UK Limited)*

OFT (2005b), *Public policy and the invisible price: competition law, regulation and the interchange fee*

OFT (2006), *Press release 20 juni 2006: OFT to refocus credit card interchange fees work*
<http://oft.gov.uk/news/press/2006/97-06>

Prager, Robin A., Mark D. Manuszak, Elizabeth K. Kiser och Ron Borzekowski, (2009), *Interchange Fees and Payment Card Networks: Economics, Industry Developments, and Policy Issues*, Finance and Economics Discussion Series, Federal Reserve Board.

RBA (2008a), *Reform of Australias' payments system: Conclusions of the 2007/08 Review*, Reserve Bank of Australia.

RBA (2008b), *Reform of Australias' payments system: Preliminary Conclusions of the 2007/08 Review*, Reserve Bank of Australia.

RBA (2009), *Media release: Payments system reform*, Reserve Bank of Australia, <http://www.rba.gov.au/MediaReleases/2009/mr-09-18.html>

Rochet, Jean Charles och Jean Tirole, (2007), *Tying-In Two-Sided Markets and the Honour All Cards Rule*, *International Journal of Industrial Organization*, Vol. 26 (6), sid. 1333-1347.

Rochet, Jean Charles och Jean Tirole, (2003), *An Economic Analysis of the Determination of Interchange Fees in Payment Card Systems*, *Review of Network Economics*, Vol. 2(2), sid. 69-73.

Schmalensee, Richard, (2002), *Payment Systems and Interchange Fees*, *Journal of Industrial Economics*, Vol. 50(2), sid. 103-22.

Visa Europe (2009), *Interchange fee levels: Visa Europe interchange reimbursement fees*, <http://www.visaeurope.com/aboutvisa/overview/fees/interchangefeelevels.jsp>

Wall Street Journal (2009), *Interchange Fees Step Into the Spotlight*, 20 oktober 2009, <http://online.wsj.com/article/SB125590252696692963.html>

Weiner, Stuart E., och Julian Wright, (2005), *Interchange Fees in Various Countries: Developments and Determinants*, in proceedings of a conference on Interchange Fees in Credit and Debit Card Industries: What Role for Public Authorities? Federal Reserve Bank of Kansas City, Santa Fe, New Mexico, May 4-6.

Wright, Julian, (2003), *Optimal card payment systems*, *European Economic Review* Vol. 47(4), sid. 587-612.

XE.com (2009), *Update 1-Hungary watchdog fines Visa, MasterCard for cartel*, <http://www.xe.com/news/2009-09-24%2004:24:00.0/692029.htm?c=3&t=102>

1 Appendix: Teoretisk bakgrund

Nedan kommer vi att gå igenom några grundläggande begrepp som är bra för att förstå hur marknaderna för betalningar fungerar och några typiska egenskaper för den typen av marknader som betalningssystem är och några typiska regler som kan förekomma i praktiken på kortmarknader.

1.1 Nätverkseffekter

En "nätverkseffekt" uppstår när värdet för en användare av att vara ansluten till ett nätverk ökar ju fler andra användare som är anslutna till samma nätverk. Det finns nätverkseffekter på vissa av de marknader som berörs av mellanbanksavgifter. Nyttan av att ha använda en viss typ av giro, betalsystem eller kortsystem ökar ju fler andra som också använder betalsystemet.

För varje betalare är det bättre ju fler som är betalningsmottagare inom samma system, och för varje betalningsmottagare är det bättre ju fler som använder systemet för att betala.

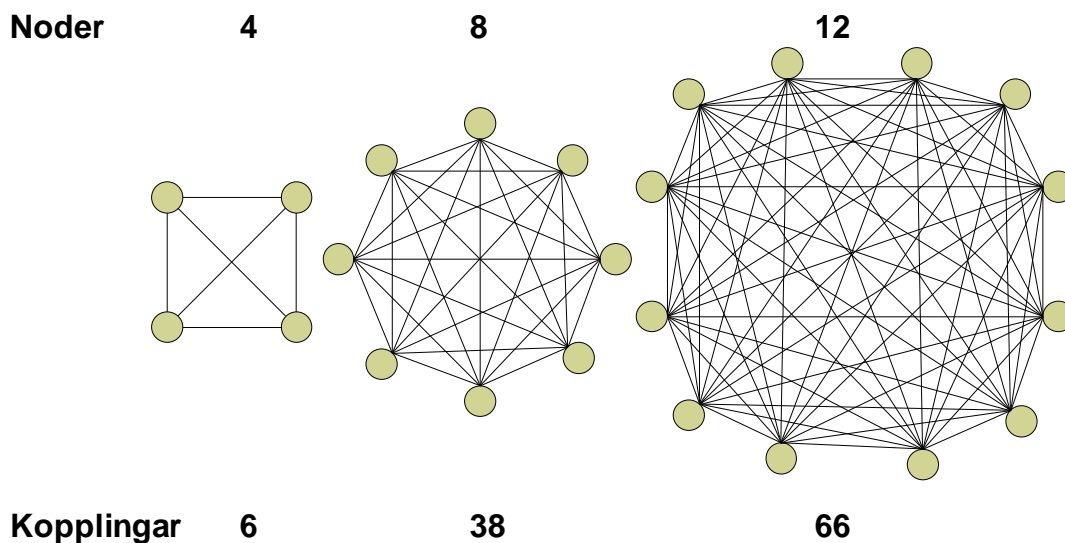
Andra bra exempel på produkter med starka nätverkseffekter är telefoni, fax eller börshandelsplatser. Nyttan av att ha en telefon eller fax ökar om andra också skaffar dem, användaren når och kan själv bli nådd av ett större antal andra användare. Nyttan av att handla på en börsplats ökar om andra också gör det. Ju fler som är köpare och säljare på en marknad desto mindre blir skillnaden mellan köp och säljkurser och fler affärer kommer till stånd, dvs. likviditeten hos tillgångarna som handlas ökar och transaktionskostnaderna minskar.

Bild 1.1 visar hur antalet kopplingar, och möjlig nytta, ökar med antalet användare och ökar drastiskt med antalet användare.⁴⁰

---

⁴⁰ Antalet kopplingar i ett nätverk med n noder är lika med $n(n-1)/2$.

Bild 1.1   **Nätverkseffekter**

Källa: Copenhagen Economics

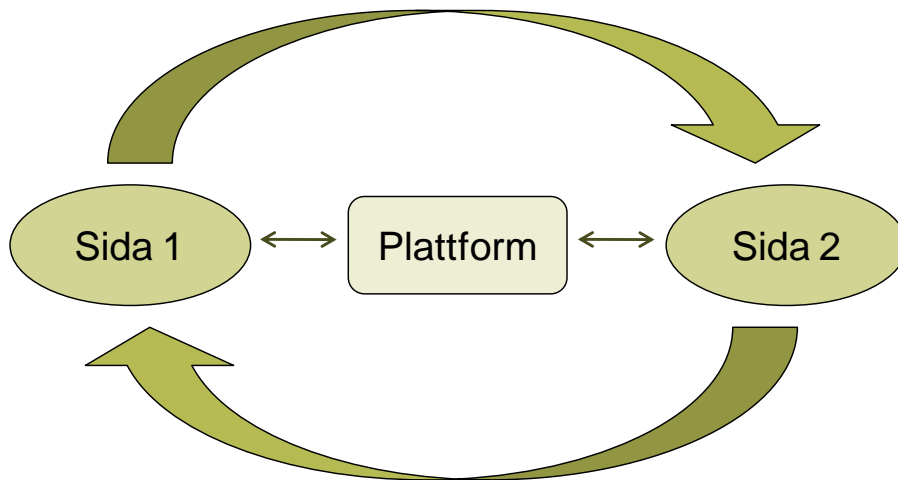
Med fyra noder finns sex kopplingar, med åtta noder finns 28 kopplingar och med tolv noder finns 66 kopplingar. Om nyttan av hela nätverket beror på hur många kopplingar som finns så ökar nyttan av hela nätverket snabbt med ett ökat antal noder.

Många marknader för betalsystem fungerar precis så, ju fler som är anslutna desto större är den totala nyttan av nätverket, och nyttan ökar snabbare än antalet användare.

1.2   Tvåsidiga marknader

Att en marknad är tvåsidig betyder att det finns två helt olika kundgrupper som måste servas samtidigt och där nyttan ökar för användare på den ena sidan om antalet användare ökar på andra sidan. Produkten de båda använder kallas för plattform, en skiss av en tvåsidig marknad ges i Bild 1.2.

Bild 1.2 En tvåsidig marknad

Källa: Copenhagen Economics

Användare på den ena sidan kan ha helt andra krav på funktion hos plattformen än de på andra sidan. I ett betalsystem är det många som enbart är intresserade av att kunna göra betalningar, typiskt sett konsumenter, medan det för andra är möjligheten att ta emot betalningar som är det intressanta, typiskt sett affärsinnehavare.

Några exempel på plattformar och de båda sidornas respektive användare ges i Tabell 1.1.

Tabell 1.1 Exempel tvåsidiga marknader och plattformar

Plattform	Sida 1	Sida 2
Operativsystem	Användare	Programvarutillverkare
Tidningar/Reklam-TV	Tittare	Annonsörer
Köpcentrum	Konsumenter	Butiker
Adobe, dokumentformat	Reader	Writer
Dejtingsajt (hetero)	Kvinnor	Män
Betalkort	Konsumenter	Betalningsmottagare

Källa: Copenhagen Economics

Ett operativsystem fungerar som en plattform för datoranvändare och programtillverkare att mötas. Användarna söker en plattform där det finns många bra program och programtillverkarna väljer att skriva program för en plattform där det finns många användare.

Tidningar och TV-kanaler fungerar som en plattform för läsare/tittare och annonsörer. Mediet måste vara attraktivt för läsare/tittare genom sitt innehåll, innehållet finansieras delvis av läsare/tittare men huvudsakligen av annonsörerna. Annonsörerna vill nå en så stor och köpstark publik som möjligt.

Ett köpcentrum är en plattform som måste dra till sig både butiker och konsumenter. Konsumenterna söker en mix av bra butiker med brett utbud och butikerna vill ha många konsumenter men samtidigt inte allt för hård konkurrens från liknande butiker inom köpcentrat.

Ett dokumentformat, som Adobes portabla dokumentformat (.pdf) måste på samma sätt som ett operativsystem efterfrågas av såväl en stor grupp användare som vill läsa dokument och användare som vill kunna skapa dokument. Adobe hade mycket svårt att få fart på sitt ".pdf" innan de satte priset på dokumentläsaren (Adobe reader) till noll. Idag betalar endast de som använder Adobe writer medan läsversionen är helt gratis. Detta är ett bra exempel på att användare på ena sidan kan ha helt annan betalningsvilja och priskänslighet än de på andra sidan. Annonsplatser som t.ex. Blocket är ett annat exempel, det är gratis att läsa och svara på annonser medan det kostar att lägga ut en annons.

En dejtingsajt måste få många användare på båda sidorna för att vara attraktiv, här är det ganska tydligt att nyttan av nätverket ökar snabbt då antalet användare ökar. Ingen är intresserad av att ansluta sig till ett nätverk med endast få användare på andra sidan. Det finns också en mekanism som gör att nätverket går emot att ha lika stora sidor i jämvikt, ju högre andel kvinnor/män desto fler män är intresserade av att ansluta sig och tvärtom.

Slutligen, betalkort, girosystem och bankomater måste få ombord både betalare/privatpersoner och betalningsmottagare/butiker/företag för att fungera.

Frågan om marknaden är tvåsidig eller inte har stor betydelse för hur vi skall förstå den. En grundläggande fråga är vem som skall betala kostnaderna inom systemet. På en vanlig "enkelsidig" marknad är det självklart att de som använder tjänsten eller produkten är de som ska, vill och kan betala för den.

På en tvåsidig marknad kan det vara så att det är optimalt att ena sidan står för det mesta eller hela finansieringen av systemet,

Betalsystem kan ses som en tvåsidig marknad, där det gäller att få med både betalare och betalningsmottagare i systemet för att få det att fungera. Betalsystem kännetecknas av nätverkseffekter vilket betyder att det är bättre för en användare ju fler som också är anslutna till samma betalsystem. För en betalare är det bättre ju fler betalningsmottagare som finns inom systemet, och vice versa.

1.3 Beteenderegler och vattensängseffekten

På kortmarknaderna finns några typiska regler som bankerna använder i sin relation med betalningsmottagarna. Exempel på sådana restriktioner är: "No Surcharge Rule", "Honor All Cards Rule" och "blending". De reglerna har debatterats i samband med Kommissionens ingripanden och kan vara bra att känna till.

No Surcharge Rule (NSR) är en regel som ett kortsystem kan ha i sina avtal med kortmottagare. Regeln innebär att betalningsmottagarna inte får ta ut särskilda avgifter för kortbetalningar i förhållande till kontantbetalningar. Både Visa och Mastercard använder NSR i Sverige idag.

Med en NSR måste kortmottagaren/handlaren ta samma pris för en kontant- och en kortbetalning, det gör att priset på hans varor måste bli genomsnittspriset för alla betalsystem. Det priset är högre än det pris kontantkunderna annars skulle betala. Den enkla mekanismen gör att i de flesta modeller leder en NSR till högre priser på produktmarknaderna.⁴¹

NSR påverkar också konkurrensen såtillvida att priserna på olika betalningssystem inte avspeglar kostnaderna. Konsumenternas val av betalsystem baseras inte på riktiga prissignaler.

NSR gör också att mellanbanksavgifterna i olika system inte avspeglas i serviceavgifterna, på så vis påverkar det "vattensängseffekten" och gör att resonemang där ena sidan måste vinna om den andra förlorar inte är helt korrekta. Sammantaget leder en NSR till att färre handlare accepterar kort, om de däremot kan ta betalt vad det kostar att använda ett kort så visar Rochet och Tirole (2007) att det inte finns någon anledning att inte acceptera kort,

En honor all cards rule (HACR) innebär att betalningsmottagaren måste acceptera alla kort med rätt symbol, t ex Visa el Mastercard, om hon vill tillhöra betalsystemet. Både Visa och Mastercard använder HACR i Sverige idag.

Rochet Tirole (2007) visar att utan en HACR kommer mellanbanksersättningen på betalkort att vara för lägre än vad som är samhällsekonomiskt optimalt och på kreditkort kommer den att vara högre. En HACR gör att kortföretaget kan se till att få rätt mix av betal- och kreditkort.

Det finns också stora praktiska vinster, både för betalare och för betalningsmottagare av att veta att alla kort med rätt symbol är giltiga betalningsmedel.

---

⁴¹ Australiens Centralbank, RBA, The Reserve Bank's Reform of Credit Card Schemes in Australia – II Commissioned Report (2001)

Blending betyder att serviceavgiften för handlaren är densamma för flera olika kort. I Sverige betyder det i praktiken att banken erbjuder kortmottagen ett kontrakt där hon får betala samma serviceavgift oavsett om kortinnehavaren använder ett Visa eller Mastercard. Blending gör att konkurrensen mellan de båda plattformarna (Visa och MC) sätts ur spel. I praktiken subventionerar det system som har lägre kostnad det system som har högre kostnad. På så sätt riskerar blending att leda till högre handlaravgifter.

Andra avgörande faktorer för mellanbanksavgiftens betydelse är hur vattensängseffekten slår. Om vattensängseffekten fungerar till 100 % så betyder det att en krona i högre mellanbanksavgift, och därmed en krona högre serviceavgift för betalningsmottagaren, direkt betyder en krona i lägre kostnader för betalaren. Då är mellanbanksavgifterna ett mindre problem, alla kostnader som betalningsmottagaren har förs oavkortat vidare till betalaren.

Att minskade intäkter på ena sidan måste täckas med ökade intäkter från den andra sidan kallas en vattensängseffekt och är en typisk egenskap hos tvåsidiga marknader. Det finns också visst stöd i forskning för att effekten är betydande. Vattensängseffekten finns empiriskt dokumenterad för mobiltelefonimarknader i en rapport av Genakos och Valletti (2008). De finner också att vattensängseffekten är starkare ju mer konkurrens det finns och ju mer mogen marknaden är. I kommissionens sektorrapport finns också visst stöd för att intäkter kan skiftas mellan de olika sidorna för att täcka kostnader.

Hur betydelsefull vattensängseffekten är finns det delade meningar om. Vissa forskningsresultat, som vi redovisar nedan, tyder på att det är en stor effekt.

Ekonomisk teori samt vissa av betalningssystemets aktörer pekar ofta på att en ökning av mellanbanksavgifter skulle leda till högre avgifter för betalningsmottagarna men lägre avgifter för betalarna. Detta innebär att utan några mellanbanksavgifter alls skulle de utgivande bankerna vara tvungna att täcka alla sina kostnader med hjälp av avgifter till sina kunder/betalarna. Detta implicerar i sin tur att betalarnas avgifter borde vara högre vid lägre mellanbanksavgifter och vice versa. Detta undersöks empiriskt genom att se på korrelationen mellan mellanbanksavgifter och kortavgifter i olika länder över tiden.

I sin sektorrapport presenterar Kommissionen en korrelationstabell mellan den genomsnittliga mellanbanksavgiften och Visa och MasterCards kortavgifter för EU:s medlemsländer för tidsperioden 2000-2004, se Tabell 1.2 nedan. Som framgår av tabellen är korrelationen mellan avgifterna för kort och mellanbanksavgiften liten och fluktuerande och den byter till och med tecken mellan år och kortsystem.

Tabell 1.2 Korrelation mellan avgifter för kreditkort och mellanbanksavgiften

År	Visa	MasterCard
2000	0,11	-0,27
2001	0,15	0,20
2002	0,18	-0,05
2003	-0,13	0,13
2004	0,11	0,05

Källa: EU-Kommissionen (2007b)

Detta visar att sambandet mellan mellanbanksavgiften och avgifterna för kortbetalarna inte är entydigt. Till exempel kan många nationella faktorer spela in. Vattensängseffekten verkar således inte ha så stor betydelse på kortmarknaderna inom EU. I sin kortrapport visar kommissionen att i genomsnitt endast 25% av en höjning av mellanbanksavgiften kommer till uttryck i lägre kortavgifter. I två av de länder som har reglerat mellanbanksavgifterna, Australien och Spanien, har lägre mellanbanksavgifter dock de facto resulterat i höjda årsavgifter.

Det finns en mängd forskning som indikerar att mellanbanksavgiftens nivå till stor del bestämmer nivån på kortmottagarnas avgifter samt även är kopplad till de avgifter som kortkunderna betalar för att äga och utnyttja sina betal- och kreditkort. Tabell 3.2 ger en översikt över tio av de senaste bidragen till empirisk och teoretisk forskning inom området mellanbanksavgifter.

Alla teoretiska forskningsrapporter i Tabell 1.3 visar att det finns en övervältringseffekt från mellanbanksavgifter till de serviceavgifter som betalningsmottagarna betalar (övervältringseffekten anses dock i hälften av fallen bero på graden av konkurrens på marknaden). Att det finns risk för övervältring bekräftas också i tre av de fyra empiriska undersökningarna. Vidare indikerar fyra av fem teoretiska forskningsbidrag att en lägre mellanbanksavgift resulterar i högre kostnader för betalarna, något som även det styrks av empirin.

Tabell 1.3   Forskning om mellanbanksavgifternas effekter

Författare	En lägre mellanbanksavgift ger lägre serviceavgift.	Intäkter på ena sidan förs över till den andra "vattensängseffekt"	Teoretiskt/ Empiriskt
Carbó Valverde et al (2009)	Ja	Stark	Empirisk
RBA (2008)	Ja	Stark	Empirisk
Frankel & Shampine (2006)	Ja, beror på konkurrens	Stark	Teoretisk
Weiner & Wright (2005)	Ja	Ja	Empirisk
Arruñada (2005)	-	Stark	Empirisk
Rochet & Tirole (2003)	Ja	Ja	Teoretisk
Gans & King (2003)	Ja, neutral effekt av övervältring + vattensängseffekt vid full konkurrens		Teoretisk
Wright (2003)	Ja	Ja	Teoretisk
Schmalensee (2002)	Ja	-	Teoretisk

Källa: Copenhagen Economics